

DE DERDE WERELD DICHTERBIJ

Reisspecial onzelwereld

REIZEN in de DERDE WERELD

Met onder meer:

- De vrouwelijke toerist
- Wildparken: hoe lang nog?
- Column van Aad van den Heuvel
- Reizigers informeren reizigers
- Met kinderen op reis
- En veel praktische tips

over reisvoorbereiding,
omgangsvormen, gezondheid
vervoer, eten en drinken
en nog veel meer

Prijs f 1,75
(gratis via uw reisagent)

Van de redactie

Goede reis

Goede reis en plezierige vakantie. Hoe vaak wordt u dat niet toegewenst, zeker als u een verre, vaak onbekende reis gaat maken? Veel zal voor het welslagen van uw reis van uzelf afhangen. Weken en soms maanden bereidt u uw reis voor. En dat is niet alleen nuttig en nodig, maar ook leuk. De voorpret en de spanning vooraf maken een reis vaak tot een nog grotere belevenis. En ook de napret en het napraten verhogen de waarde van uw reis.

Maar hoe bereid je je goed voor op een reis naar een derde-wereldland? De vragen die daarbij aan de orde komen zijn legio. Dat is geen reden om er maar van af te zien, integendeel. Het vreemde van een reis naar een verre bestemming maakt de reis juist zo interessant. En de derde wereld heeft enorm veel te bieden.

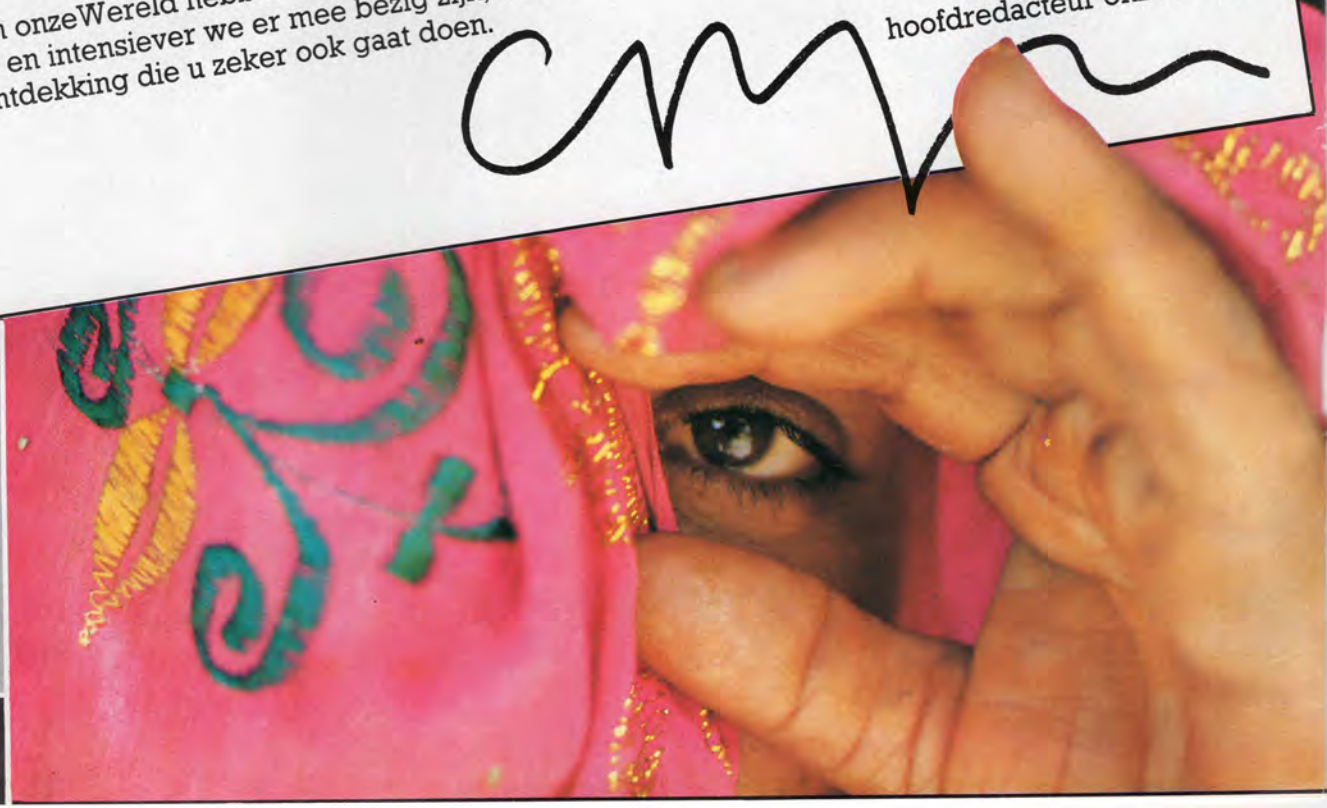
U heeft niet alleen praktische vragen over kleding, gezondheidsmaatregelen, eten en drinken, maar ook over de manier waarop u zich moet gedragen in die heel andere wereld. Doe maar gewoon, dan doe je gek genoeg, zei mijn moeder altijd als ik uit logeren ging. Dat is een fundamentele waarheid. Maar toch is het meegenomen als u iets meer weet over het land en de mensen, over hun omstandigheden, hun geloof en tradities. Pas dan wordt uw reis waardevoller. Hoe meer u zich van tevoren verdiept heeft in die andere wereld, hoe meer u er zult zien. Want u weet waar u op moet letten.

U wilt de mensen in het land van uw reisbestemming niet voor het hoofd stoten, u wilt bovendien ook graag contact met ze. U wilt de sfeer proeven van een derde-wereldland, u bent nieuwsgierig naar wat de mensen bezighoudt en wat hen drijft. U wilt echt genieten van de spreekwoordelijke gastvrijheid van de derde wereld.

Deze speciale aflevering van het magazine onzeWereld gaat uitvoerig in op de meest voorkomende vragen die een derde-wereldreiziger zich stelt. Als u uw reis alleen maar onderneemt omdat u zeker wilt zijn van de zon en van een wit strand is deze special eerlijk gezegd niet aan u besteed. Maar bestaan die mensen nog? Wie wil zijn of haar reis niet ook gebruiken om iets van het land te zien en nieuwe vrienden te ontmoeten? Of sterker nog: hoeveel mensen gaan tegenwoordig niet precies daarom op reis?

Wij van onzeWereld hebben ons vak gemaakt van informatie geven over de derde wereld. En hoe langer en intensiever we er mee bezig zijn, hoe boeiender we de derde wereld gaan vinden. Een ontdekking die u zeker ook gaat doen.

Kees Waagmeester
hoofdredacteur onzeWereld

onzeWereld

Reisspecial

Inhoud

Deze Reisspecial is een produktie van het maandelijkse magazine onzeWereld in samenwerking met de Stichting Toerisme & Derde Wereld. Prijs f 1,75. De special wordt gratis verspreid door de reisbureaus aangesloten bij de ANVR. De ANVR draagt voor de inhoud van deze special geen verantwoordelijkheid. Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de Nationale Commissie Voorlichting en Bewustwording Ontwikkelingssamenwerking (NCO). Voor een abonnement op onzeWereld: zie de antwoordkaart in het hart van dit magazine.

Redactie:
Kees Waagmeester
(hoofdredacteur)
Bas van Beek
(produktie)
Linda Leentvaar
(eindredactie)
Willy van Rooijen
Hans van de Veen
Secretariaat:
Martien de Bruyne
Vormgeving:
Hans Labordus

Redactieadres:
Kloveniersburgwal 23
1011 JV Amsterdam
tel. 020-55 18 555
telex 16179 WPKLO

Exploitatie:
B.V. Weekbladpers,
Postbus 1050
1000 BB Amsterdam,
020-55 18 711

onzeWereld is een uitgave van
Novib, Den Haag.
© 1988

De vrouwelijke toerist 4
De halsopening van je T-shirt, bloot op de verkeerde plek, een arm om je schouder en opdringerige macho's. Waarmee houd je als vrouw alleen in den vreemde rekening en waarmee zeker niet?

De strijd over een kabelbaan in Thailand 8
De Doi Suthep Tempel in Thailand in een topattractie. Zou een kabelbaan naar dit heiligdom op een hoge berg dan niet handig zijn? Het kemphanengevecht tussen religieuzen en commerciëlen.

Met het gezin naar de derde wereld 14
De journalist Kees Schaepman reisde met zijn vrouw en twee kinderen in Mexico rond. Jeroen (14) schrijft in zijn dagboek: 'We zagen er helemaal bezweet en groen van de uitlaatgassen uit.'

Wildparken in Afrika verdwijnen 18

Steeds meer toeristen en steeds minder wilde dieren in Afrika. Houdt het verband met elkaar? De kans is groot dat er na het jaar 2000 geen olifant of zebra meer in Afrika te vinden is.

Tips

Trein, bus en taxi	6
Fotograferen	9
Mag de korte broek?	10
Het straatleven	16
Neem de tijd	17
Eten en drinken	20
Diarree duurt maar een paar dagen	20
De vreemde eend	21
Wat neem je mee	22
Hoe maak je meer van je vakantie	23

Nieuwsberichten 13
Toeristenparadijs Goa, Cariben weer populair, bergvolk in Thailand

En verder:

Goede reis	2
Column van Aad van den Heuvel	7
Reizigers informeren reizigers	11
Stichting toerisme en derde wereld	23
Stichting Retour	23
Adreslijst	23

Reistips

Speciaal voor deze gids hebben de correspondenten van het magazine onzeWereld praktische reistips geschreven die specifiek van nut kunnen zijn voor de

toerist. De tips (met tekeningen van Tom Janssen) hebben betrekking op: reisvoorbereiding, omgangsvormen, 'hoe word je als toerist behandeld', vervoer, eten en drinken, tijdsbegrip, en straathandel. Soms zijn ze cynisch, soms grappig, soms waarschuwend en soms zelfs be-

angstigend en altijd generaliserend. Maar ze zijn in ieder geval allemaal van belang en nuttig voor de reiziger. Hieronder een overzicht van de landen die als voorbeeld hebben gediend. De namen van de correspondenten en hun standplaats staan onder de kaartjes vermeld.

Brazilië
Roland Vonk

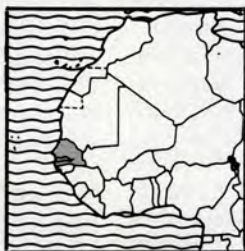
Colombia
Paul Juten

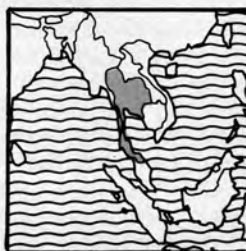
India
Juriaan Kamp

Kenia
Koert Lindijer

Senegal
Albert Stol

Thailand
Sjon Hauser

Turkije
Froukje Santing

Mexico
Jan van der Putten

De vrouwelijke toerist

'Alomtegenwoordige opdringerige mannen'

Een vrouw kan beter niet zonder mannelijk gezelschap naar Marokko reizen. Mexicaanse macho's zijn te macho om te blijven aandringen na een afwijzing. En de halsopening van de kleding laat zich in Azië het beste aanpassen aan de smaak van de lokale vrouwelijke bevolking.

Een verslag van Myriam Ceriez.

Myriam Ceriez

Het begon in Italië, ruim twintig jaar geleden, met de lang verwachte Rome-reis. Een meisjesklas onder de hoede van nonnen in lang zwart habijt. We hadden nauwelijks van het leven geproefd, koesterden ons in de warme belangstelling van Italië's mannelijke bevolking. Maar de spanning sleet er af toen we merkten dat ons geen keuze werd gegund. Een beetje versierder accepteerde geen weigering en ook de jongste non van het gezelschap werd bewonderend nagefloten. We verzonnen tegenmaatregelen die weinig zoden aan de dijk zetten. Alleen een bescheiden neergeslagen blik mocht soms eens helpen. Het ging verder in Spanje. Een gemengde groepsreis. Nog jong maar iets minder onervaren en bovendien beschermd door de jongens van de groep. Maar dat kregen wij meiden pas door toen we zonder onze beschermengelen op stap gingen. Noodgedwongen nodigden we 'onze' jongens uit hun ridderlijkheid te bewijzen door ons te chaperonneren.

Eigenlijk begon het pas echt in Oost-Turkije. Een goedkope groepsreis, betaald van het eerste vaste salaris. Ik was verloren. In steeds andere landen zou ik steeds opnieuw de geuren en kleuren van Istanbul zoeken. Ik zou mijn zoektochten op eigen houtje ondernemen, in overvolle bussen en treinen, alleen, of met een vriend of een vriendin. In Turkije had ik geleerd hoe prettig het ook voor jezelf kan zijn als je je enigszins aanpast aan andermans cultuur. Een lange broek en een gesloten blouse met lange mouwen werd ten zeerste op prijs gesteld, waren in streken waar blote benen agressie opwekten zelfs pure noodzaak.

Ik raakte eraan gewend om in de dorpen als vanzelfsprekend aansluiting te zoeken bij de vrouwen en leerde op een avond dat je oogcontact met mannen écht moet vermijden. Een eethuisje, één donkere tuin waar iets gebeurt. Nieuwsgierig doch kippig en zonder bril tuur ik naar buiten tot de enthousiaste doch vrij obscene boodschap van de heren in de tuin me duidelijk wordt. Die avond hoefde onze gids niet bang te zijn dat ik al slenterend de groep uit het oog zou verliezen.

Ietsiepietsie kleiner

Ik reis graag incognito rond in de landen waar me dat gegeven is met mijn 1.75 meter lengte, mijn blauwe ogen en moeizaam bruinende huid. Het kan prijzen gunstig beïnvloeden als je niet meteen als buitenlandse opvalt, mannen en bedelaars raak je makkelijker kwijt, kruimeldieven trek je niet zo gauw aan. In de Verenigde Staten vermomde ik me als Amerikaanse, in shorts of spijkerbroek. In New York tornde ik de zomen van mijn rokken los om aan de lokale mode tegemoet te komen. Ooit had ik in Brazilië een omgekeerde operatie uitgevoerd, mijn rokken ingekort en me bovendien consequent opgetut met lipstick en nagellak want dat doen de Braziliaanse schonen ook. Mijn bikini had er wel een aardig ietsiepietsie kleiner mogen zijn. Van mijn keurige badpak daarentegen, ooit speciaal gekocht voor reizen naar derde-wereldlanden, had ik ook in de Verenigde Staten veel profijt. Want de preutsheid die wij aan onze stranden allang hebben afgelegd en die we misschien achterlijk vinden in ontwikkelingslanden, viert nog hoogtij in hele stukken Amerika. Een bikini mag, maar kan eigenlijk niet, op (half-)naakt zwemmen staan fikse boetes. Alleen California biedt zonnige blijheid-vrijheid.

Meestal zweer ik bij een halflange jurk of rok, lekker wijd om ook op de grond keurig te kunnen zitten. De halsopening pas ik aan aan de smaak van de lokale vrouwelijke bevolking. Aardig bloot in Thailand, een tikkeltje minder in Maleisië, Burma, Nepal. In Indonesië, liet ik me vertellen, durven mannen je wel eens vluchtig over de rug te aaien om na te gaan of je wel een bh draagt.

In India was ik op het platteland zo gewend geraakt aan mijn T-shirt met open hals en kort mouwtje dat ik me verlegen voelde toen in de stad de room-boy van een hotel me op blote schouders betrapt. Niet dat ik de gediensige man verdacht van pogingen tot ongewenste intimiteiten. Maar door bij Indiërs te logeren had ik een glimp opgevangen van hun gedachtengang en van hun soms preutse schroomvalligheid. Ik wist dat in het land van de sari bloot op de verkeerde plek kan shockeren, al zijn Indiërs te beleefd om daar opmerkingen over te maken.

Aanpassen, vind ik, moet je ook niet overdrijven en in die mening werd ik bevestigd door mensen die in ontwikkelingslanden woonden en werkten. Een beetje belachelijk is het wel als je zelf ook in sarong of sari rond gaat lopen, al blijft het natuurlijk leuk om, vrouwen onder elkaar, elkaars kleren aan te passen.

Grove belediging

De trouw-sari's in India! Gouddraad in koningsblauwe of diepegele zijde! Het hele dorp achter ons aan toen mijn gastvrouw en ik voor de foto gingen poseren. Als vrouw, heb ik ooit wel bedacht, heb ik een streepje voor op westerse mannen, want zonder achterdocht te wekken kan ik het vertrouwen winnen van de doorsnee-vrouw in landen waar mannen- en vrouwenwereld meer gescheiden zijn dan bij ons. Daar komt bij dat ik als westerse toch ook in contact kan komen met mannen, zakkelijk en, steeds na enige inschatting, ook privé.

Niet dat ik met al mijn goede gedrag geen fouten zou maken. Zo had ik het in India nooit mogen pikken dat een man in de bus zijn arm om mijn schouder legde. Ik was er net, wees hem te vriendelijk af, schoof te lief naar het puntje van de bank. Ik had botter

Aanpassen moet je niet overdrijven. Een beetje belachelijk is het om zelf in sarong of sari te gaan lopen

FOTO FRANS LEMMENS

moeten optreden. In een land waar zelfs echt-paren elkaar niet aanraken in het openbaar en waar in niet al te volle bussen mannen en vrouwen gescheiden gaan zitten, is het een grove belediging als een man zich opdringt. Maar ik dacht nog te veel aan Mexico waar een charmant doch gedecideerd nee volstaat. 's Avonds vertoefde ik er graag in de parkjes en op de pleinen waar de Mexicanen flaneeren. Ik had getwijfeld aan mijn vrouw-zijn als ik een avond geen versierder achter me aan had gekregen. En ik moet toegeven dat ik uiteindelijk plezier kreeg in het spel omdat Mexico's macho's te macho zijn om te blijven aandringen na een afwijzing.

Mannelijke beschermengel

Helemaal fout liep het pas in Marokko. We waren gewaarschuwd, mijn vriendin door haar vader, ik zelf door mijn vriend. Vader en vriend hebben buitenlandervaring, maar wij dachten: we redden het wel met onze lange

rokken, ons keurig gedrag. We hebben het gered, zonder kleerscheuren, maar werden zo zenuwachtig van de alomtegenwoordige opdringerige mannen dat we onze reis hebben ingekort.

Contact maken met vrouwen lukte ook al niet. Alleen in verwesterste steden was ons enige vrijheid gegund. Alleen met gastarbeiders op vakantie hadden we prettige contacten. Tot onze verbazing, want wat zou je belangeloze hulpvaardigheid verwachten van mensen die in onze landen toch niet altijd heel aardig tegemoet worden getreden.

Uit Marokko zijn we gevlucht. Verongelijkt omdat ze het niet begrepen. We kwamen terug met sterke verhalen – hoe we in een zaaltje van een café werden opgesloten, hoe we wegscheurden met de auto om aan agressieve souvenirverkopers te ontkomen... We kwamen ook terug met de idee dat elke loslopende vrouw voor Marokkanen een hoer is en dat er een boekje zou moeten bestaan met nuttige raadgevingen en wenken voor vrouwen.

We wisten niet dat het bestond. Ik ontdekte het pas later in de Amsterdamse vrouwenboekenwinkel. Ter plekke ging ik na of ik het goed vond, dit betekent heel erg bevooroordeeld: of het klopte met mijn ideeën, mijn ervaringen. Ik heb het gekocht, heb ervan genoten, vind het bovenal heel praktisch. Het bestrijkt de hele wereld, het is geestig geschreven. Het bevat nuttige adressen en verhalen van vrouwen die in de gekste landen woonden of reisden. Het heet *Half the Earth* en is uitgegeven door Pandora Rough Guide in Londen.

Het heeft me getroost na Marokko, het heeft me ook beter leren begrijpen. Over Marokko zijn drie verhalen opgenomen, uit het leven gegrepen. Eén van een vrouw die er werkt, twee van vrouwen die er reisden, met hun vriend. Zij hebben vast een ander Marokko gezien, vriendelijker, minder vrouw-vijandig dan mijn vriendin en ik. Maar *Half the Earth* raadt vrouwen dan ook aan om niet zonder mannelijke beschermengel naar Marokko te gaan □

Vervoer

Brazilië

In de stad: taxi of stadsbus. De stadsbus is heel goedkoop maar in de spits barstensvol (zakkenrollers!). Taxi's zijn ook niet duur, maar let erop dat de chauffeur de meter aanzet en wees niet verbaasd als u meer moet betalen dan het bedrag op de meter. De inflatie gaat sneller dan het bijstellen van de meters, taxichauffeurs gebruiken een – officiële – omreken tabel. Bij moeilijkheden: maak aanstalten om het kenteken van de taxi te noteren voor een klacht bij het *Departamento de Transito* (Detran).

Tussen de steden: goede en goedkope bussen (in leito-bussen kunt u slapen) en de duurdere vliegtuigen. Varig verkoopt (alleen buiten Brazilië) een airpass. Voor sommige vliegtuigtrajecten is reserveren echt een vereiste, zeker in de periode van december tot maart wanneer de Brazilianen zelf ook op vakantie gaan. In het binnenland: neem de bus. De trein is langzaam en komt niet overal. Fietsen in Brazilië is heilloos vanwege de enorme afstanden, de vele heuvels en bergen, en het chaotische verkeer.

Colombia

De meest gebruikelijke en goedkope manier van reizen is per bus. Ze zijn er van snelle Pullmans tot de trage *escaleras*, de felgekleurde open plattelandsbussen, een belevenis op zich. Een *taxi colectivo* is safer, sneller en niet veel duurder. Ook in de stad is het 't best een taxi te nemen, het kost zowat niks, maar de chauffeurs hebben de neiging te overvragen. Liften wordt afgeraden. Een auto huren is een mijl op zeven. Gezien het bergachtige terrein kost het reizen over land veel tijd, zodat degene die veel verschillende dingen wil zien moet vliegen. Er zijn goede luchtverbindingen tussen de meeste grote plaatsen. Van het spoorwegnet is in Colombia niet veel meer over. Een interessante trip is de trein van Bogotá naar Santa Marta (ongeveer twintig uur)

Treinen

De Indiase treinen zijn een belevenis en met de trein kun je voor weinig geld vrijwel overal ko-

TIP

men. Het kost wel tijd. De treinen stoppen vaak en rijden niet hard. De bussen zijn gemaakt voor kleine Indiërs en beenruimte is altijd een probleem. De bussen zijn vol en in de met veel ophef aangeprezen 'videocoaches' word je gek van de herrie. De chauffeurs zijn er niet van te overtuigen dat 'hard' niet per definitie ook 'mooi' is.

In de steden is de *riksja scooter* een handig en prima comfortabel vervoermiddel. Veilig is het niet, maar dat geldt in het algemeen voor het Indiase wegvervoer, hoewel de oude 'gietijzeren' Ambassador-taxi's wat dat betreft wat meer vertrouwen inboezemen. Verkeersregels zijn er in de praktijk niet; 'toeteren moet', is de enige regel waaraan iedereen zich houdt. Fietsen zijn te huur en men kijkt niet vreemd op van een toerist op een fiets.

Kenia

Het openbaar vervoer reikt tot vrijwel alle uithoeken van het vaak nog woeste land. Typerend is de *matatu*, een soort gemeenschappelijke taxi waarin een onvoorstelbaar aantal passagiers kan worden gepropt. De *matatu*-chauffeurs rijden snel maar roekeloos. Bussen zijn wat comfortabeler, goedkoper en langzamer. Treinen van Nairobi naar Mombasa en Kisumu rijden alleen 's nachts, zijn comfortabel maar langzaam. Voor de unieke wildparken dient een auto te worden gehuurd. Autohuur is duur, een reis met een toeristenbusje is

veelal goedkoper.

Tanzania is minder goed georganiseerd en prikkelt daarom de meer avontuurlijk ingestelde toerist. Op het fascinerende Zanzibar zijn fietsen te huur. In Zuid-Oeganda opereren vrijwel alleen nog *matatu*'s, het noorden en oosten is oorlogsgebied.

Senegal

In de hoofdstad Dakar altijd opletten dat de chauffeur de meter aanzet op nacht-, respectievelijk dagtarief. Vanuit Dakar (Gare Routière) rijden taxi's (zeven personen) en minibusjes (dertien personen) tegen vastgestelde tarieven naar alle grote plaatsen in het land. Taxi's zijn een fractie duurder dan de minibusjes. Zorg ervoor bij taxi's kleingeld bij de hand te hebben, want wisselen is een ramp. Tussen de steden kunnen langs de weg taxi's of minibussen worden aangehouden om de reis voort te zetten. Een moderne trein vertrekt iedere dag van Dakar naar St. Louis in het noorden waarbij het raadzaam is zich ruim voor vertrektijd bij het loket te vervoegen omdat de trein snel volgeboekt kan zijn. Vanaf Place Leclerc bij de haven vertrekt iedere morgen een snelbus richting Banjul, de hoofdstad van Gambia, voor 2500 CFA (f 17,50). Voor reizen vanuit Senegal naar Mali is er twee keer per week een trein via Tambacounda naar Bamako. Ruim van tevoren reserveren! Voor de Kaapverdische Eilanden is men vrijwel uitsluitend aangewezen

op het vliegtuig omdat er geen ge-regelde scheepvaartverbindingen bestaan.

Thailand

Regelmatige busverbindingen bestaan tussen de steden. Over de lange trajecten zijn nachtbusen in trek. Meestal is de *airco* (airconditioning) aan de koele kant. Het aantal ongevallen met nachtbusen is aanzienlijk. Waar mogelijk biedt de nachttrein een aangenaam alternatief. Diverse grotere steden hebben bovendien een luchtverbinding met Bangkok. Stadsbussen rijden in Bangkok en enkele grotere steden. Taxi's (zonder meter, dus een beetje afdingen) vindt men voornamelijk in Bangkok. Driewielers (*tuktuks*) rijden als goedkoper alternatief in Bangkok en Chiang Mai.

In de meeste steden fungeren Japanse pick-up trucks als taxi, maar vaak hebben ze een vaste route. Ze dienen ook voor transport naar de dorpen. Tenslotte zijn er de *samlors* (driewielige fietstaxi's) voor kortere afstanden. Tien baht is een gangbare prijs voor een korte rit.

De bus

De bus is het meest comfortabele en goedkoopste vervoermiddel in Turkije, zeker voor wat de lange afstanden betreft. Dit in tegenstelling tot de trein. Treinkaartjes zijn weliswaar nog goedkoper, maar de trein rijdt vaak tergend langzaam. Bovendien ligt er op veel plekken vaak maar één spoor, waardoor de treinen soms uren op elkaar moeten wachten. De busmaatschappijen zijn in particuliere handen en de prijzen onderling verschillen nauwelijks. De bussen rijden op tijd, zitten goed en om de paar uur wordt gestopt voor thee en eten. Bovendien is in de bus altijd water aanwezig en krijgt men gedurende de zomermaanden eau de cologne als verfrissing aangeboden.

Tussen de kleinere plaatsen in Turkije rijden minibussen die vertrekken als ze vol zijn. Onderweg worden vaak ook nog passagiers meegenomen die langs de kant van de weg staan. In de grotere steden rijdt naast de stadsbus ook de *dolmus*. Deze verzamel-taxi's hebben een vastgestelde route en de stopplaatsen zijn te herkennen aan een vierkant bord met een 'D' erop. Taxi's zijn relatief goedkoop in Turkije. Wel is het goed vooraf te controleren of de meter aan staat of anders onmiddellijk een prijs af te spreken.

Aad van den Heuvel

Onbezorgd

Toerisme naar de derde wereld. Hoe kan overlast worden voorkomen? Ik heb mij de opdracht gesteld de potentiële reiziger een aantal welgemeende raadgevingen ter hand te stellen. Allereerst is een waarschuwing het klimaat betreffende noodzakelijk. Niet zelden bevinden de te bezoeken landen zich in een klimaatzone die wat warmer is dan wij in onze moerasdelta gewend zijn.

Niet alleen is de aanblik van een voormalige witte, doch nu roodgeblakerde, beblaaarde toerist uiterst onaangenaam voor de plaatselijke bevolking, maar ook het lijden van de geteisterde vakantieganger mag aanzienlijk worden genoemd. Daarom, blijf zo veel mogelijk in de veilige besloten kamer of de gekoelde lobby van het hotel. Daar kunt u tenminste niet worden getroffen door die verschrikkelijke koperen ploet.

Bezoek zo weinig mogelijk culturele mani-

onbekende. Op het keurig afgerasterde en schoongehouden stukje privé-zand voor uw vakantieverblijf weert een bewaker alle ongewenste elementen. En mocht u er onverhoeds toch eens uit willen, verplaats u dan gezamenlijk in een met zebra-strepen opgesierd busje dat tegen geringe betaling door de reisleiding ter beschikking wordt gesteld. Het is de enige manier om onaangename geuren, stuitende armoede en opdringerige bedelaars te weren.

Wellicht ten overvloede, toch nog even iets over de kledij. Voor de heren blijven grote gebloemde, Hawaiïaanse hemden en te lange, te wijde korte broeken immer in de mode. De meeste vaderlanders completeren deze aangename tropische outfit met lange bruine of zwarte sokken en normale herenmolières. De dames dienen zich uiteraard niets aan te trekken van allerlei plaatselijke opvattingen en

Loop overal zoveel mogelijk met grote, vertrouwde vaderlandse klompen overheen

festaties, alles wat dat verre land te bieden heeft aan zang, dans of theater zal ongetwijfeld door de touroperator aan de boorden van het eigen zwembad worden georganiseerd. Waar men in een verafgelegen, bosrijk dorp constant wordt geplaagd door hitte, stof en vreemde gebruiken, zal men in de vertrouwde omgeving van het eigen hotel slechts hoffelijkheid, de eigen taal en koude dranken vinden.

Hij die nu tegenwerpt dat het toch interessant is om ook de plaatselijke bevolking te ontmoeten vergist zich. Autochtonen zijn immers ook in de omgeving van uw als ronde hut gebouwde appartement aanwezig. Zij serveren maaltijd en bier en sloven en poetsen dat het een lieve lust is. Beleefd en vriendelijk tot in het bot. Bovendien zal het management van uw tijdelijke, toeristische verblijfplaats waarschijnlijk enige sportontmoetingen tussen gasten en personeel regelen zodat u tijdens zwemfestijn, voetbalmatch of volleybalontmoeting gelegenheid genoeg hebt om met John, Julien of Ibrahim kennis te maken in een gepaste chauvinistische atmosfeer. Verlaat nimmer het eigen strand en mijd het

gebruiken.

Het topless zonnen of het in mini-jurk betreden van een herberg ter stede wordt weliswaar veelal niet op prijs gesteld, doch daar dient men zich, onder het motto 's lands wijs, 's lands eer en dat geldt ook voor ons, niet aan te storen. Plaatselijke spijs en drank moet gemeden worden als de pest. Waarom darmkoliek, maagkramp of buikloop geris-keerd als in het hotel de vertrouwde Hamburger spettert en de kruimige aardappel bekwaam wordt afgegoten.

Vergeet buiten het hotel ook nimmer de fotocamera mee te torsen. Iedere hut, iedere tegenstribbelende dorpsbewoner, iedere vuilnisbelt of invalide moet worden vastgelegd op de later door de Bussumse Quickservice te ontwikkelen gevoelige emulsie. Beschouw zo veel als mogelijk is van de uitheemse mens en de exotische natuur door de lens van uw camera, later ziet u dan wel hoe het er eigenlijk allemaal uitzag. Eventuele protesten tegen deze fotografische hoogstandjes dienen tegemoetgetreden te worden met onbegrip. En als men ons niet zou verstaan dan spreken wij luider.

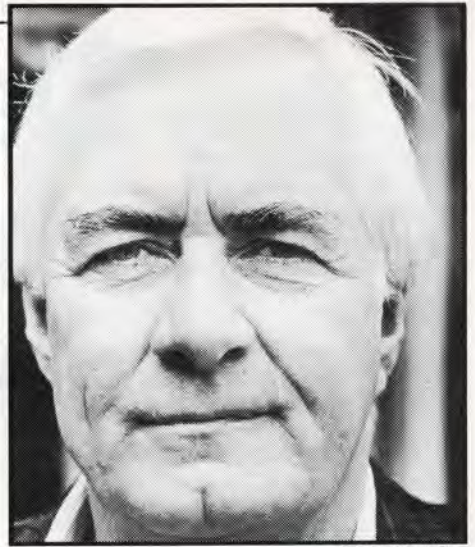

FOTO TACO ANEMA

Nogmaals, het is af te raden uit het hotel te gaan maar voor die paar eigenwijze stijfkoppen die toch besluiten de beschermde en comfortabele omgeving te verlaten geldt het volgende. Armoede hoeft u niet te zien als u dat niet wilt. Noem het pittoresk, kleurrijk of couleur locale, verzin er maar wat op, maar sluit in het kader van het noodzakelijke vakantiegevoel de ogen zo stijf mogelijk voor deze onaangename kanten van uw zonnige toeristische verblijfplaats. Zonder twijfel zult u buiten het hotel worden geconfronteerd met de zogenoemde straathandelaar. Er zijn voor de Nederlandse toerist drie manieren om deze neringdoende, niet-westerse medemens te bejegenen.

a – U blaft hem af omdat u niet lastig gevallen wenst te worden op het moment dat u hem fotografeert.

b – U probeert zoveel op de gevraagde prijs af te dingen dat de verkoper eindelijk teleurgesteld het veld zal ruimen.

c – U betaalt onmiddellijk alles wat gevraagd wordt zodat de handelaar totaal verbijsterd en ontregeld achterblijft.

En dan tot slot nog een paar korte, handzame aanwijzingen. Verdiep u vooral niet in de plaatselijke gebruiken, loop overal zo veel mogelijk met grote, vertrouwde vaderlandse klompen overheen. Benader eenieder met onze eigen wat ongemakkelijke humor, trek u van niemand iets aan en mijd musea en andere moeilijke culturele instellingen als waren het instellingen voor lepralijders. Bovendien bevinden de meeste waardevolle voorwerpen zich toch allang in onze eigen culturele instituten.

Blijf altijd dicht bijeen, verplaats u als groep en schuw gezamenlijke, luide zang niet. Tracht bij politiek afwijkende regimes omstanders zo veel mogelijk op deze vergissing te wijzen en bedenk vooral in gebedshuizen dat ons eigen geloof te allen tijde superieur mag worden genoemd zodat enige devotie ter plaatse niet noodzakelijk is.

Zo gaat u een onbezorgde vakantie tegemoet en langzamerhand zal de overtuiging groeien dat u eigenlijk niets in dat verre, hete land te zoeken hebt. Plotseling zult u beseffen dat Benidorm, Kreta en Albufeira eigenlijk veel aantrekkelijker en dichterbij zijn. En wees gerust, in de derde wereld zal men u niet missen.

De strijd over een kabelbaan naar een boeddhistisch heiligdom

Thailand

FOTO RON GILING

Sjon Hauser

's Nachts op Visaka Bucha, de herdenking van de geboorte, verlichting en dood van Boeddha, beklimt een stoet van duizenden Thais de donkere, twaalf kilometer lange kronkelweg naar Wat Prathat Doi Suthep, een boeddhistisch heiligdom op een berg die uitziet over de Noordthaise stad Chiang Mai. Het zijn geen bejaarde godsdienstfanaten, noch blinden of kreupelen die op een wonder hopen, maar vooral Thaise jongeren, teenagers uit de Noordthaise hoofdstad en zijn omgeving.

Aan snackstalletjes ontbreekt het onderweg niet en sommigen slepen een cassetterecorder met zich mee. Aangekomen bij de tempel kopen ze lotusbloemen en wierook en lopen drie keer rond de vergulde *chedi* ('pagode') alvorens het spul met een elegant wai-gebaar bij een altaar te dumpen. Dan leggen ze zich te ruste tussen de duizenden anderen. De volgende ochtend wordt massaal eetwaar geofferd aan de monniken van de tempel.

De Doi Suthep Tempel speelt een speciale rol

in het leven van de bewoners van Chiang Mai. Waar je ook bent in de stad is de gouden piek van de tempel op de bergrug te zien. Bovendien herbergt de *chedi* een heus relikwie van de Boeddha dat in de veertiende eeuw door een vroom monnik op wonderbaarlijke wijze was ontdekt. Het relikwie werd op de rug van een witte olifant geplaatst die er meteen de berg mee opklom. Aangekomen op de plek van de huidige tempel ging het dier op zijn knieën en begon luid te schetteren, een duidelijk teken dat het daar in een heiligdom diende te worden opgeborgen. Geen Noord-Thai die deze legende niet kent.

Met spaden

Behalve met de legende is de tempel onlosmakelijk verbonden met de naam *Krooba Sri-vichai*, de beroemdste 'heilige' monnik die Noord-Thailand gekend heeft. In de jaren dertig legde hij in vijf maanden tijd de twaalf kilometer lange bergweg naar de tempel aan met de hulp van duizenden vrijwilligers die slechts met spaden waren bewapend.

Voor de toerist is Doi Suthep gewoon een leuk dagtochtje. Bij de stadspoort, genoemd

De Noordthaise stad Chiang Mai trekt jaarlijks tienduizenden toeristen. De vele boeddhistische tempels vormen er de voornaamste toeristische trekpleister. De Doi Suthep Tempel, een heiligdom op een berg net buiten de stad, is een topattractie. Het plan het toerisme erheen verder te stimuleren door de aanleg van een kabelbaan wordt echter sinds enkele jaren hardnekkig bestreden. Een verslag van correspondent Sjon Hauser.

naar de witte olifant, wordt een westerling bijna vanzelfsprekend naar een minibusje gesleept om hem naar de tempel te rijden, een rit van ruim een half uur.

Verkeersongevallen

Sinds toerisme de troef van de Thaise economie geworden is, zijn Thaise aannemers niet meer te stuiten in het bedenken van nieuwe projecten die het toerisme beogen te stimuleren. Ook niet in het nog tamelijk rustieke Chiang Mai. Toen echter enkele jaren terug het plan werd geopenbaard een kabelbaan naar de Doi Suthep Tempel aan te leggen brak een tumult los dat zijn weerga niet kende onder de gedweë noordelingen. Door de felle kritiek die losbarste heeft Tourist Development Co nog geen van de 25 pilaren voor het bijna drie kilometer lange kabelbaantje de grond in kunnen krijgen.

Waarom een kabelbaan naar het op 1050 meter hoogte gelegen heiligdom? De voorstanders van het project hebben behalve het argument van 'toeristische ontwikkeling' slechts voornamelijk benadrukt dat de kronkelweg

de stroom bezoekers niet aankan en er veel verkeersongevallen gebeuren. Dit argument is hooguit steekhoudend gedurende een paar boeddhistische feestdagen in het jaar. De argumenten van de tegenstanders van het project zijn zonder meer veelzijdiger. In de eerste plaats zijn er de ecologen die benadrukken dat er voor de aanleg van de kabelbaan een flink stuk bos op de berghelling zal verdwijnen, waardoor grondverschuivingen kunnen ontstaan. Bovendien geldt Doi Suthep als een uniek natuurreservaat. Dan is er een groot aantal tegenstanders dat

leggen om het een ieder mogelijk te maken het heiligdom te bezoeken, ook 'vrouwen en oude mensen' voor wie het steile bergpad een onoverkomelijke moeilijkheid was. Boedha zelf benadrukte altijd de (gulden) 'middenweg' en in die zin is de weg perfect: 'niet te kort en niet te lang, niet te bochtig en niet te recht'. Gevaarlijke klauterpartijen, neen, maar wel een beetje moeite ervoor over hebben om het heiligdom te bereiken, ja; zo proef ik in hun betoog. Bovendien voel je dan de geest van Krooba Srivichai, de levende representatie

Doi Suthep hebben laten ontwerpen. Anderen stellen dat een kabelbaan in een 'onvoorzichtig' derde-wereldland om ongelukken vraagt en dat het door het veelvuldig uitvallen van de elektriciteit zal gebeuren dat mensen vele uren in de lucht zullen hangen. Hoe het ook zij, het is een welkome verrassing dat in een land waarin men geen kritiek pleegt te hebben op de denkbeelden van de hoge heren, de gemoederen zo los gekomen zijn door een toeristisch project. Een project dat al zijn zegen gekregen had van de Tourist Authority of Thailand en goedkeuring gekregen had van het departement van Bosbouw – in een land waar de sterke ontbossing naar een ecologische ramp toestuurt. Het ontstaan van tal van actiegroepen is het bewijs dat de vader-weet-het-het-beste-houding ook in Thailand aan grenzen gebonden is. Er is zelfs zoiets als een Chiang Maise 'groene beweging' in de maak. Op het tempel terrein van Wat Prathat Doi Suthep hangt een bord dat bezoekers waarschuwt. Ze moeten hun schoenen uittrekken uit respect voor het heiligdom. Als ze dat niet doen, dan zal er een haan te voorschijn komen en hen afgrijselijk in de benen pikken. Ik heb die haan nooit gezien, die haan is symbolisch. Maar sinds een paar jaar pikt hij al wild om zich heen...naar even zo wilde projectontwikkelaars.

'Gevaarlijke klauterpartijen, neen, maar wel een beetje moeite ervoor over hebben om het heiligdom te bereiken'

benadrukt dat het project te beschouwen is als een ontering van een heilige plaats. Met name de monniken van Chiang Mai menen dat daar geen commercieel project thuishoort.

Vader-weet-het-het-beste-houding

Verwant aan dit standpunt is dat van andere boeddhisten die het project verguizen door de bestaande weg te verheerlijken in wat zij een 'meditatieve benadering' noemen. Ze stellen dat Krooba Srivichai de weg heeft laten aan-

van Boedha's leer en levenswijze, en de 'ijver, vaardigheden, spieren en hersenen' waarmee de wegaanleggers van de jaren dertig te werk gingen. Het zijn de milieu- en religieuze argumenten die het zwaarst wegen bij de meeste tegenstanders, hoewel er nog een veelheid aan andere argumenten in de afgelopen jaren te berde is gebracht. Brave middenklassers en sommige *farangs* (westerlingen die in Chiang Mai wonen), hebben al geklaagd dat de kabelbaan hun uitzicht op de berg zal bederven, terwijl ze hun woning speciaal met zicht op

Fotograferen

Tip

Een algemene handwijzer voor fotograferen in de derde wereld (en in het algemeen) is nauwelijks te geven. Fotograferen is een individuele bezigheid. Elk onderwerp wordt door de fotograaf op zijn of haar manier gefotografeerd.

Vraag altijd van tevoren of de foto mag worden genomen. Vraag ook altijd of iemand op de foto wil. Toon respect voor het onderwerp. Let goed op de mensen. Zelfs in de schrijnendste armoede wonen trotse en sterke mensen. Zij zullen het nooit op prijs stellen om later bij u thuis tijdens de dia-avond als 'zielig' te worden bestempeld.

De camera

Gebruik een goede spiegel-reflexcamera met een standaardlens en een groothoek- en/of telelens. Neem geen camera's mee die u voor het eerst gaat uitproberen. Erg handig zijn ook de zogenaamde compactcamera's. Tegenwoordig zijn die ook uitgevoerd met een auto-fo-

cussysteem. Ideaal voor extreme omstandigheden (vocht en stof) zijn de compact-all-weather-camera's waarmee met sommige zelfs onder water kan worden gefotografeerd. Camera's altijd beschermen tegen extreme hitte. Het gebruik van auto-focus-spiegelreflexcamera's valt in extreme omstandigheden af te raden. De nogal gebrekkige afdichtingen maken de camera kwetsbaar voor zand, stof en vocht. Speciale koffers en tassen zijn bij de fotohandel verkrijgbaar. Houdt er goed rekening mee dat opvallende tassen en koffers ook voor dieven in het oog springen. Nooit stickers van het merk op je tas plakken! Geen tassen en koffers gebruiken die schuimrubber bevatten. Schuimrubber trekt vocht aan. Zakjes silicagel houden de lucht in tassen en koffers droog. De camera's zoveel mogelijk schoonhouden. Blaasbalgje en een zeemleren lap behoren tot de vaste uitrusting.

FOTO RON GIJNG

Neem altijd reservebatterijen mee. Contactpunten in de camera eventueel met grafiet (zacht potlood) aanstippen.

Films

Gebruik in het algemeen laaggevoelige films. Films zo mogelijk wisselen in een droge, schone ruimte. De fotohandelaar kan u adviseren over het ge-

bruik van filters. Een UV-filter is altijd goed. Vergeet daarbij niet dat er meer foto's zijn mislukt door het verkeerd gebruik van filters dan door het niet gebruiken ervan. Films altijd zo koel mogelijk bewaren. Gebruik een loodzak voor bescherming tegen straling bij controle op luchthavens, stop films altijd bij de handbagage!

TIP

Mag de korte broek?

Brazilië

In Rio de Janeiro met zijn strandcultuur kunnen heren wel in korte broek over straat, in andere steden is dat minder gewoon. Topless zonnen op het strand is voor dames bepaald geen gemeengoed. Verder kan er veel op kledinggebied. Brazilianen zijn in het algemeen zeer hartelijk en open. Overmatig afgeven op de corruptie, de misdaad en de luiheid in het land maakt echter niet altijd vrienden. Als je een Braziliaan de weg vraagt begint hij meestal ook te wijzen als hij het eigenlijk niet weet. Het bedieningsgeld (tip, fooi) in restaurants is gewoonlijk tien procent, meestal staat het al op de bon.

Dieven

Colombianen zijn openhartig en behulpzaam. Ook al spreekt men de taal niet dan zal de toerist veel succes hebben wanneer hij uitbundig groet, vraagt, praat en grapt, ook al gaat het nergens over. Gooi je erin, maar wees niet goedgegelovig: de dieven zijn ook aardig. Bij het vragen naar de weg of naar een adres is het raadzaam de informatie twee of drie keer te checken, want de Colombiaan zegt niet gauw dat hij iets niet weet.

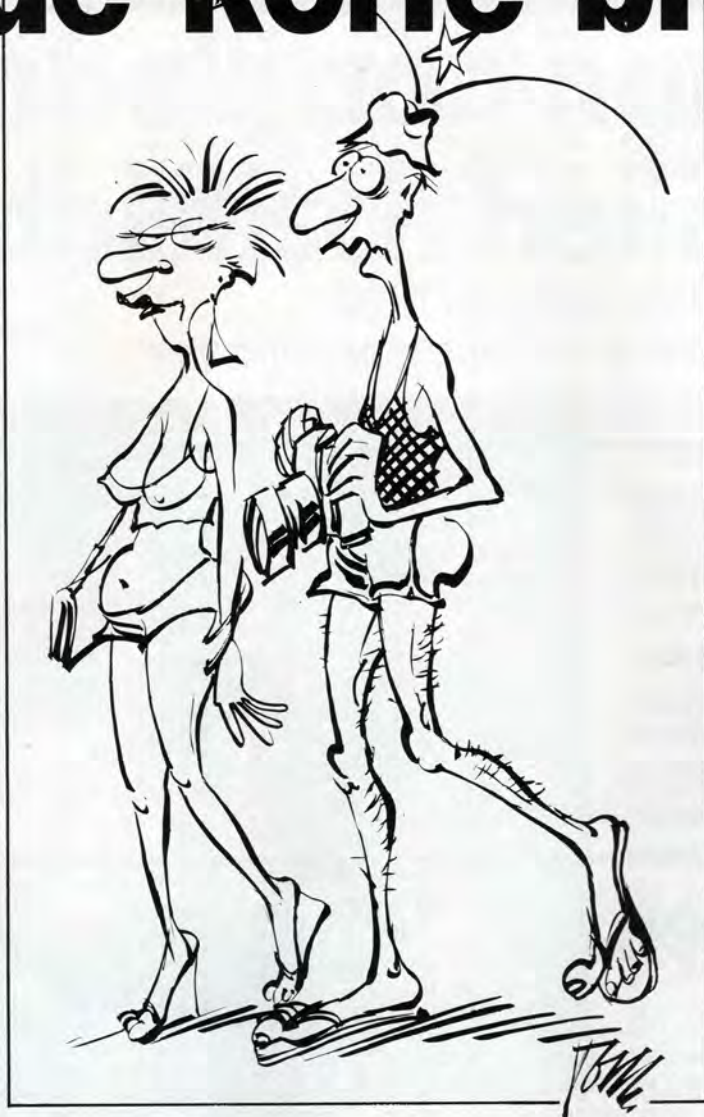
Namaste-gebaar

De Indiër leeft in een strakke hiërarchie, waarin iedereen zijn eigen rang en stand heeft (denk aan het kastensysteem). Je kwetst een ambtenaar van het complexe bureaucratische systeem door zijn functie – hoe onnozel die soms ook is – niet duidelijk te respecteren.

In tempels moeten de schoenen uit, maar je kunt er rustig praten. Vrouwen doen er beter aan niet met blote schouders te lopen. Een korte broek past ook niet. Vrouwen schudden geen handen in India, maar groeten met het namaste-gebaar (handpalmen tegen elkaar en op neushoogte houden terwijl je met een lichte buiging groet).

Indonesië

Vermijd het gebruik van de linkerhand als je iets aangeeft of mensen een hand geeft. Dit wordt als erg onbeleefd opgevat. Wacht met eten of drinken tot de gast-

heer (of -vrouw) je daartoe zoekt (Silahkan makan – eten – Silahkan minum – drinken). Hetzelfde geldt, maar minder strikt, voor gaan zitten of ergens binnengaan.

Kenia

De islamieten aan de kust veraschuwden blote lichaamsdelen in het openbaar en zeker vrouwelijke borsten. De bevolking toereert zwemtenues alleen aan het strand. Op korte broeken in de stad wordt neergekeken. Wees gewoon open en gezellig, biedt hier en daar een biertje aan, spreek een paar woorden Swahili en praat vooral over koeien en gewassen. Kortom: toon interesse en de helft van de strijd tegen je verschijnsel van vreemde eend is gewonnen.

Senegal

Punkkapsels, vrouwen in korte

broeken, overdadig alcoholgebruik en topless zonnen voor de dames worden niet op prijs gesteld alhoewel niemand er wat van zal zeggen. Volg bevelen van politie en gendarmerie precies op en ga niet met ze in discussie want dat is vragen om moeilijkheden. Ga niet uitgebreid en ongevraagd voor mensen staan om foto's van ze te nemen maar vraag toestemming en in sommige gevallen zijn wat muntstukken aan te raden.

Wat de dames betreft: sommige Senegalese mannen menen dat zij onweerstaanbaar zijn, maar als je op hun opgedrongen gezelschap toch geen prijs stelt wees dan zeer resoluut, zelfs als ze daarna zeggen 'zeker omdat ik zwart ben'. Veel en met iedereen handenschudden is een Senegalees gebruik.

Thailand

Het openlijk uiting geven aan negatieve gevoelens acht de Thai onbeleefd. Met schelden bereikt men dan ook weinig. Het hoofd is zeer gerespecteerd en een vriendschappelijke aai daarover kan een averechts effect hebben. De voet is 'laag' en het wijzen met de voet of het open duwen van een deur ermee vindt men zeer ongemanierd. Vrouwen dienen af te zien van elk lichamelijk contact met monniken, zelfs het aangeven van een kaartje is taboe. Bij het bezoek aan tempels zijn korte broek of mouwloze hemden als kleding ongepast. De schoenen dient men steeds uit te trekken.

Moskee

Reizen door Turkije betekent dat je vrijwel ongehinderd je gang kunt gaan. Toch is het goed steeds te bedenken in welke omgeving je je bevindt. In een toeristengebied langs de kust kun je gerust in korte broek, minirok en een bloot T-shirtje lopen. In de kleinere steden en op het platteland staat het wat vriendelijker je meer te bedekken.

In de moskee is het voor vrouwen verplicht tenminste de schouders te bedekken. Als er mensen zitten te bidden is het beter niet voor hen langs te lopen. Dan wordt namelijk de lijn met Mekka verbroken en moeten de gebeden opnieuw worden opgezegd. Het is zaak niet meteen met iedereen over bijvoorbeeld de problemen van de Koerden in Turkije te praten. Dit is een gevoelig onderwerp. Menige Turk vindt dat de Europeanen ten onrechte zoveel aandacht aan deze minderheidsgroep besteden. Alle Turken in Europa worden toch immers gediscrimineerd. Datzelfde geldt voor de politiek in het algemeen. De meeste mensen willen best over politiek praten, maar nadat de kennismaking zich wat heeft verdiept.

Turken kunnen niet zo goed met kritiek omgaan. Ze voelen zich vaak onmiddellijk verongelijkt. Mocht je iets doen wat in de ogen van je gastheer of gastvrouw onfatsoenlijk is, dan zullen ze dat niet tegen je zeggen. Hun gedrag verkoelt echter.

'Ik was de eerste blanke'

Reizigers informeren reizigers

Ad Bergsma

Elk seizoen organiseert het Tropenmuseum in Amsterdam en het Museum voor Volkenkunde in Rotterdam weer een tiental Reizigers Informeren Reizigers-dagen. Iedere dag staat één land of regio centraal. U kunt op deze dagen informatie krijgen over geschiedenis, cultuur, religie en sociale omstandigheden van de mensen die daar leven. Naast films, lezingen en diaprogramma's zijn er ervaren reizigers aanwezig met wie u uitgebreid kunt praten over zaken als openbaar vervoer, logies, bezienswaardigheden, hygiëne enzovoorts. Tijdens deze informatiedagen wordt voor passende muziek en hapjes gezorgd. De Reizigers Informeren Reizigers-dagen zijn de geesteskinders van *Manus Brinkman* en *Ingrid Groenen*. Zij startten met het organiseren van evenementen om meer en nieuw publiek naar het museum te trekken. Manus Brinkman: 'Verreweg de meeste mensen die belangstelling hebben voor de derde wereld gaan ook daadwerkelijk naar zulke landen toe. De meeste van hen gaan als toerist. Daarom dachten wij dat het verstandig zou zijn om daar aandacht aan te besteden. Je kan het een gat in de markt noemen, maar het is meer een service-verlening aan mensen die vaak weinig voorbereidingsmogelijkheden hebben.'

Het idee om ook ervaren reizigers op de voorlichtingsdagen uit te nodigen is nu vier jaar oud. Vanaf toen heten de dagen Reizigers Informeren Reizigers-dagen. Voor de makers was het belangrijk om daarbij ook aandacht te besteden aan de negatieve gevolgen van het toerisme. Ingrid Groenen: 'Wij benaderden het toerisme kritisch. Wij wilden de mensen verder laten kijken dan hun neus lang is.'

'Ook nu nog hoor ik mensen die net van vakantie terugkomen, zeggen: Ik was de eerste blanke die ze daar zagen. Dat zijn van die idee-fixen die je uit de wereld kunt helpen. Ze zijn de zoveelste toerist en de plaatselijke bevolking is er op ingesteld om hen dat droomidee te geven.'

De dagen leveren een gevarieerd aanbod van informatie. Zowel puur toeristische informatie (wat is het daar mooi), als achtergronden (hoe leven de mensen daar) en kritische geluiden (bijvoorbeeld het politieke systeem) komen aan de orde. Hierbij ontstaat de bijzondere situatie dat zowel de regering, in de vorm van het nationale verkeersbureau, als landencomités vertegenwoordigd zijn.

Heerlijk

De dagen wijzen de toekomstige toeristen op de educatieve mogelijkheden van hun reis.

Ook willen ze iets doen aan de nadelige gevolgen van het toerisme. Er wordt daarom tijdens de dagen veel achtergrondinformatie gegeven. *Frans Fontaine*: 'Hierdoor kweken we begrip, en begrip is respect.' Een van de doelstellingen van de dagen is dat de toeristen hun spullen op lokale markten kopen en dat ze zelfstandig reizen.

Dat de toeristen hun boodschappen doen op de lokale markt in plaats van in de toeristencentra is belangrijk omdat dan ook de plaatselijke bevolking kan profiteren. De toeristencentra worden meestal gerund door de lokale elite of door een buitenlandse onderneming. De reizigersdagen verlagen de drempel voor toeristen om zelfstandig op reis te gaan. Achter de stands met reizigers staan mensen, die al eens zoiets gedaan hebben. De groep 'ervaren reizigers' is zo gevarieerd mogelijk samengesteld; ouders die met hun kinderen het land hebben bezocht, vrouwen die alleen of in elk geval zonder man hebben gereisd en ook ouderen zijn aanwezig. Ook de manier van reizen is gevarieerd; wandelaars, fietsers, openbaar vervoer, eigen vervoer enzovoorts. Naast de stands met reizigers is er ook een deskundigenbalie. Daarachter staan mensen van de Stichting Toerisme en Derde Wereld, de Werkgroep Inheemse Volken, Amnesty International, de Novib, een landencomité en het verkeersbureau van het land dat die dag aan de orde is.

Voor de groeperingen en instanties die een stand bezetten is het aantrekkelijk om in contact te komen met een potentieel geïnteresseerd publiek. Voor de reizigers is het heerlijk om een hele dag over hun vakanties te vertellen. De dagen trekken momenteel zo veel publiek (gemiddeld 1750 mensen) dat de toestroom slechts met moeite verwerkt kan worden.

Tropenmuseum Amsterdam

China zaterdag 30 januari 1988

Marokko zaterdag 27 februari 1988

Indonesië zaterdag 12 maart 1988

Indonesië zondag 13 maart 1988

Midden-Amerika zaterdag 23 april 1988

(Guatemala t/m Panama)

Ingang:

Mauritskade 63 en Linneausstraat 2

Openingstijd:

11.30 tot 18 uur (het museum sluit om 17 uur, de Aula's om 18 uur)

Entreprijzen

Volwassenen f 5,00

Tot 18 jr, 65+ pas, collegekaart f 2,50

CJP, Museumjaarkaart gratis.

Voor het zalenprogramma (films, lezingen en

FOTO RON GILING

Toerist moet verder kijken dan zijn neus lang is

diaseries) dient u een toeslag van f 3,50 te betalen.

Inlichtingen: tel. 020-5688267/441

Museum voor Volkenkunde Rotterdam

Brazilië zaterdag 16 januari 1988

Turkije zaterdag 9 april 1988

Ingang:

Willemskade 25

Openingstijden:

10 tot 17 uur (dagprogramma)

19 tot 22 uur (avondprogramma)

Reserveren noodzakelijk, zie onder!

Entreprijzen:

Volwassenen f 2,50; 65+ pas f 1,00

CJP en Museumjaarkaart gratis

Toeslag voor dia-reisverslag f 2,50

Avondprogramma f 7,50

Passepartout dag + avond f 10,00

Avondprogramma

Een lezing, een film en een muziek/dansoptreden.

Reserveren:

Hoewel het Reizigersprogramma inhoudelijk gelijk is aan dat van het Tropenmuseum, is de omvang ervan in het Museum voor Volkenkunde bescheidener. De beperkte capaciteit van de zaal maakt reserveren vooraf noodzakelijk, zowel voor de dia-reisverslagen als voor het avondprogramma.

Tussen 17 en 19 kunt u in het museumrestaurant eten en zijn er video- en muziekbanden en literatuur uit en over het betreffende land. Inlichtingen en reserveringen: tel. 010-4111055

Maak met onzeWereld maandelijks een reis door de derde wereld

De derde wereld laat je niet los als je er eenmaal wat mee hebt. Nederlanders vinden ontwikkelingshulp belangrijk. Nederlanders zijn geïnteresseerd in wat de derde wereld doormaakt. Voor iedereen die interesse heeft is er een boeiend en toegankelijk maandelijks magazine: onzeWereld. Begonnen als mededelingenblad van Novib is het in dertig jaar uitgegroeid tot een professioneel onafhankelijk maandblad. Een deskundige staf en een groot aantal medewerkers maken maandelijks een veelzijdig en prettig leesbaar blad. onzeWereld is onmisbaar geworden voor iedereen in Nederland die zich op welke wijze dan ook betrokken voelt bij de derde wereld en onze relatie ermee.

onzeWereld telt elke maand 68 pagina's en brengt achtergronden, interviews, verhalen, feiten en meningen, columns en actualiteit in een boeiende mix. Met unieke illustraties. Zo kan de lezer zijn eigen keus maken uit wat hem of haar speciaal interesseert.

onzeWereld bestaat dertig jaar. Daarom kunnen nieuwe abonnees nu de prachtige Bartholomew-wereldkaart als premie krijgen (winkelwaarde van maar liefst f 69,50). Neem dus nu een abonnement. Vul daartoe de bijgaande antwoordkaart in.

onzeWereld, het complete derde-wereldmagazine.

Word nu abonnee. En ontvang als welkomstpremie die prachtige wereld-wandkaart.

De beroemde Bartholomew-wereldkaart.

Geplastificeerd. 94 x 150 cm. Een sieraad om te zien en zeer informatief. Met de belangrijkste gegevens van alle landen van de wereld, verzameld door de redactie van onzeWereld.

India

Bewoners toeristenparadijs Goa willen kleinschalig toerisme

'Deze foto van de Bahama's is gemaakt in Goa, India', meldt een advertentie van de Indiase regering in een plaatselijke krant. De toerist wachten in de westelijke deelstaat 'zonovergoten stranden en koel, blauw water'.

Onder het motto 'In India ontdek je de wereld' begon de regering in Delhi een jaar geleden een campagne om meer buitenlanders te trekken. In Goa denken de mensen daar anders over. De streek is vermoedelijk het bekendste oord op het subcontinent voor de rugzaktoeristen die behalve voor het paradijselijke decor ook komen voor de verdovende middelen die overal te koop zijn.

In de slag om meer toeristendollars verrijst nu echter het ene na het andere vijfsterrenhotel. Per jaar bezoeken een half miljoen toeristen Goa. De regering hoopt dat dit aantal rond de eeuwwisseling is verdubbeld.

Het afgelopen jaar hebben vissers, palmwijnmakers, boeren, architecten, advocaten, leraren en journalisten zich overal in de deelstaat verenigd ter bestrijding van de 'onteigening van het land, cultuur en milieu'.

In Agonda, in het noorden van Goa, hebben autochtonen comités opgericht om de verkoop van visstranden aan Holiday Inn te voorkomen. 'De bevolking raakt haar eeuwenlange rechten op de kust kwijt'.

De vissers trekken hier hun boten op het strand en drogen er de vis. De makers van palmwijn halen het vocht uit de bomen langs de kust. In de steden trekken de hotels een zware wissel op de water- en stroomvoorziening. 'Elk vijf-sterrenhotel gebruikt evenveel

water als vijf dorpen', zegt architect *Lucio de Miranda*. Goa was een Portugese kolonie en werd in 1961 ingelijfd bij India. New Delhi zwaaide de scepter over het stiefkind tot 30 mei dit jaar. Toen kreeg Goa de status van een zelfstandige deelstaat.

De geestelijke vader van het toeristenplan voor Goa is de deelstaatsminister voor toerisme, *Proto Barbosa*.

De economie van Goa, met een bevolking van tien miljoen, leunt zwaar op de inkomsten uit mijnbouw en kleinschalige industrie. Die sectoren leveren niet genoeg op om te overleven zonder bijstand van de centrale regering in Delhi.

Het plan van minister Barbosa moet de financiële zorgen van de deelstaat snel wegnemen en als het kan extra inkomsten opleveren.

Architect *Sarto Almeida* heeft echter een alternatief plan: kleine toeristenprojectjes die

FOTO ABC

Goa: paradijselijk decor en verdovende middelen

de dorpelingen zelf kunnen beheren met leningen van de regering en deskundige hulp. Dat plan zou voor de toerist aantrekkelijker zijn en de bevolking zou er meer baat bij hebben. Veel enthousiasme heeft de regering er echter nog niet voor opgebracht.

Een activist vertelt schamper over een folder die hij onder ogen kreeg. 'Thuis, ver weg van thuis', belooft het vouwblad de toerist. 'Een goed gevulde bar met bier van de tap'. De regel, in het Engels, bevat een tikfout en spreekt van 'drought' in plaats van 'draught' bier, droog bier. Dat, merkt de activist fijntjes op, is heel goed gezien. Goa is een van de Indiase deelstaten die op dit moment getroffen wordt door droogte. (IPS)

Thailand

Toeristen romantiseren situatie bergvolk

Chiang Mai, Thailand — in een houten hutje verwarmt een broodmagere, oude man een balletje opium boven een vlam. Twee kleine meisjes kijken naar de toerist die op een bamboebank ligt, zijn hoofd op een geborduurd kussen. De oude man prijst de liefdesopwekkende kwaliteiten van de opium.

Na twee flinke trekken aan de opiumpijp strompelt de toerist naar buiten, het schetterende zonlicht in, met de camera in de aanslag. In zijn milde, euforische toestand klikt hij alles wat het onscherpe oog ziet. Antropologen en ontwikkelingswerkers die in de toeristenstreken van Noord-Thailand werken, zijn in toenemende mate verontrust over de banden tussen toeristen en de plaatselijke bevolking. Zij vinden dit schadelijk voor beide partijen. 'Toeristen komen hier drie dagen lang alleen maar opium roken', zegt *Dick Mann*, beleidsmedewerker bij Norad, het Noorse Bureau voor Ontwikkelingssamenwerking. 'De toeristen nemen de dorpen over. Dit is slecht voor de cultuur van de volken hier. De plaatselijke bevolking begint hun gewoonten over nemen met alle gevolgen van dien.'

Noord-Thailand met zijn traditierijke bergvolken die ten noorden van Chiang Mai leven, geldt als een ideale bestemming voor toeristen die niets moesten hebben van westerse invloeden in de derde wereld.

Medewerkers aan het instituut voor bergvolken aan de universiteit van Chiang Mai zeggen dat de reisbureaus in het laagland een veel te rooskleurig beeld schetsen van de bergvolken. 'Er wordt zoveel onzin verteld. Het is nu eenmaal makkelijk het beeld te slijten van de 'edele wilde' die zijn portie opium en zijn seksuele vrijheid boven alles lief-

heeft.'

'Sommige stammen hebben culturen die zo oud zijn als die van de Thais', zegt de Nederlander *Leo Alting von Geusau*, hoofd van de Internationale Stichting voor Zuidoostaziatische minderheden in bergland. Sommige stammen beheersten uitgestrekte koninkrijken, voor ze door de oprukkende Thais naar het noorden werden gedreven. Een reisbureau beweert in zijn folders dat een volk 'nog steeds af en toe mensen eet'. Aan de andere kant zijn de deskundigen bezorgd over de veiligheid van de toerist. Het Noordthaise berggebied ligt voor een deel in de gouden driehoek, de beruchte opium- en heroïnestreek op de grens van Thailand, Laos en Burma. Er zijn veel bendes actief en we hebben menige toerist nooit meer zien terugkomen, zegt een ontwikkelingswerker.

Een ander maakt zich zorgen over de gastvrijheid en verdraagzaamheid van de bergbewoners: 'Reisbureautjes doen er hun voordeel mee, maar zelf zien de bewoners geen sou van hun stijgende inkomsten.'

Alting von Geusau zegt dat de bergvolken al sinds eeuwen gewend zijn aan vreemdelingen en daarom niet weten hoe ze een boterham kunnen verdienen aan de westerse belangstelling. Er is ook kritiek op de naïeve, romantische kijk van veel toeristen op de bergvolken. Anderen, de goede niet te na gesproken, gedragen zich niet, zegt Mann. 'Bijna niemand realiseert zich dat landeigendom, ontbossing en burgerrechten de belangrijkste zorgen zijn van deze mensen, en niet het poseren voor de camera's in folkloristische kledij.' Als hiervoor geen oplossing komt, eindigen ze net als de Indianen in de Verenigde Staten, aldus Mann.

Cariben

Populair bij toerist

Bridgetown: Hagelwitte stranden, omzoomd met palmen en de eeuwige zon: de toeristen hebben de Cariben weer ontdekt. Bijna zonder uitzondering noteren de eilanden dit jaar recordaantallen bezoekers. De inkomsten zijn een flinke pleister op de wonde, nu de export van bauxiet, suiker en bananen weinig opbrengt.

De eerste vier maanden van dit jaar steeg het aantal bezoekers in de regio twaalf procent. Jamaica, dat zwaar heeft te lijden van de terugvallende inkomsten uit de bauxiet-export, spant de kroon met een miljoen bezoekers. Minister *Hugh Hart* van toerisme heeft grote plannen. 'We moeten nu onze zinnen zetten op twee miljoen', zegt hij.

Het Caribische bureau voor toerisme is ook optimistisch. De groei in de sector van vorig jaar is doorgezet. Verder, verwacht het bureau, zal de lage koers van de dollar ten opzichte van Europese munten de aarzelende Europese toerist misschien nog een beslissend duwtje in de rug geven. (IPS)

FOTO MICHEL PELLANDERS

Met het gezin naar de derde wereld

'Maar het was toch heel mooi'

Jeroen heeft een korte broek, een T-shirt en gymschoenen aan. 'Ik begrijp niet hoe het kan,' zegt hij, 'maar iedereen ziet direct dat ik een toerist ben.' We lopen in het Chapultepec-park — een uitvergroting van het Vondelpark op Koninginnedag. Flanerende mensen, eetstalletjes, ijsverkopers, muziek. De grasvelden zijn zo druk bezet dat je nauwelijks kunt zien hoe groen ze zijn: het is weekend, dit is het dagje uit voor talloze gezinnen.

In Nederland zag je zulk dagtoerisme in de jaren vijftig: picknick-mand mee, vader met opgerolde hemdsmouwen en moeder die een deken uitspreidt, zodat de kleren schoon blijven.

We passeren een clown die met fantasie-biljetten van een miljoen pesos zwaait. Ik maak een foto, de clown reageert onmiddellijk en

Vrij Nederland-redacteur Kees Schaepman was met zijn vrouw en twee kinderen in Mexico. Op het plein, in de file, bij de tempel, piramide, in een eetstalletje en voor het busloket. 'No hay reglas fijas, señor', 'We hebben geen vaste regels.'

Kees Schaepman

betrekt mij in zijn act. *You wanna change money?* — de enige zin in het Engels die iedere Latino kan uitspreken. Ik hoor bijna hoe Jeroen zijn tenen bij elkaar knijpt. Opvallen is vreselijk als je veertien bent. En buitenlanders vallen altijd op, in heel Latijns-Amerika. Vele schrijvers hebben Mexico als decor gebruikt. *Graham Greene*, *Malcolm Lowry*, *Hemingway* — we hebben een hele tas literatuur meegenomen om in de stemming te komen. In *Viva Mexico*, het beroemde reisverslag van *Charles Flandrau*, lees ik zijn beschrijving van de ontmoeting met een Mexicaanse vrouw in Vera Cruz: *'Regent het hier 's zomers net zo vaak als 's winters?'*, vroeg ik haar. *'No hay reglas fijas, señor'* (we hebben geen vaste regels), antwoordde zij na een korte denkpauze. *No hay reglas fijas* — die

zin typeert Mexico. Hij typeert in ieder geval het Mexicaanse verkeer.

Meterslange vlam

We zitten in de auto met *Tito*, die eigenlijk *Humberto Zaldivar* heet, maar omdat hij kort van stuk is noemde iedereen hem *Humberto*. Dat was wel een erg lange naam voor zo'n klein kereltje, dus vandaar.

Rechts dendert een bus zonder uitlaat maar met drie claxons voorbij. *Inge* zegt: 'In Nederland mag je niet rechts inhalen'. 'Voor de aardbeving mocht dat hier ook niet,' antwoordt *Tito* met verpletterende logica. We passeren een vuurspuwer, hij heeft net een meterslange vlam over de weg geblazen en steekt nu zijn hand door het geopende portier-raampje. We geven hem wat geld — wie zou iets durven weigeren aan een man die maar hoeft uit te ademen om je levend te verbranden?

De weg heeft vier banen en op al die banen staat het verkeer nu stil. Dus creëert een taxibusje een vijfde baan voor zichzelf: over een grasstrook, door een paar plassen heen, nu nog een zandheuveltje, en dan weer recht vooruit, over de middenberm. Het tegemoetkomende verkeer staat ook al vast. Daar wringt zich van de andere kant een auto door de middenberm, hij staat nu tegenover het taxibusje. Aan onze kant zijn nog zes auto's de grasstrook overgestoken. Op het ongeplaveide niemandsland dat de twee verkeersaders scheidt begint zich een nieuwe file te vormen.

Beweging: we hebben enkele honderden meters verder kunnen rijden. Dan geeft de Chevrolet '59 die voor ons rijdt het op. Liters koelvlloeistof stromen over het wegdek. De bestuurder van de Chevrolet stapt uit en opent zijn motorkap. *Tito* wringt onze auto een baan naar links. Er rijdt een bus naast ons die vreemde geluiden maakt. Het lijkt wel of de olie uit de motor stroomt. De bus stopt. Dan begeeft ook onze auto het. Anderhalf uur later staan wij nog steeds met een kapotte auto midden op de snelweg.

Inmiddels heeft zich een kleine gemeenschap gevormd te midden van het langsdenderende verkeer. Voor ons staat een Renault met een defecte dynamo. Hij wil ons wel helpen een verstopte benzineleiding te repareren, als wij hem straks willen slepen. Om die leiding te demonteren lenen wij een steeksleutel van de Plymouth die met kokende motor vlak achter ons staat. Onze solidariteit wordt nog vergroot door de minachtende grappen die ons vanuit de rijdende auto's worden toegeeroepen. De stemming is bijna gemoedelijk — tot de politie arriveert. Dan is het 'ieder voor zich en Zij tegen ons allen'.

Iedere Mexicaan weet dat politie betekent dat je moet dokken, of je nu iets hebt overtreden of niet. En dus probeerde iedereen in onze file plotseling paniekerig zijn auto aan de gang te krijgen voordat de agenten te hulp zouden schieten, want wie weggesleept wordt door de politie is pas echt een pechvogel.

Ik had *Jeroen* voor ons vertrek gevraagd of hij elke dag zijn ervaringen op zou willen schrijven. Die avond schrijft hij: 'We zagen er he-

lemaal bezweet, groen van de uitlaatgassen en vuil van de auto uit. Toen, uiteindelijk, vond *Tito* een manier om de auto op gang te krijgen. Hij startte en we konden gelukkig naar huis. We gingen douchen en het was toch nog een leuke dag geweest. Ik vond die file naderhand wel leuk juist.'

De volgende ochtend om half negen zitten we klaar voor een tocht naar de piramides van de zon en de maan — want Mexico zien zonder Teotihuacán bezocht te hebben is als een vakantie in Nederland zonder een uitstapje naar Marken. *Tito* zou ons om 8.30 uur precies ophalen, en aan mijn waarschuwing dat hij daarmee bedoelt dat hij waarschijnlijk nog in de loop van de ochtend langs zal komen heeft niemand geloof gehecht.

Om kwart over elf zijn we al onderweg. *Jeroen* beschrijft in zijn dagboek de piramides perfect: 'Bovenop stonden allemaal ijs- en kaartenverkopers en beneden allemaal mensen met fluiten en glimmende stenen. Maar het was toch heel mooi.'

'Inge en ik bestellen een biertje. Dat hadden we niet moeten doen'

Als we terugrijden stoppen we bij een van de tientalle eetstalletjes langs de weg die naar de piramides leidt. De concurrentie is moordend, voor elk restaurantje staan meisjes met keukendoeken te zwaaien om klanten naar binnen te lokken. Zodra we vaart minderen schiet een van de meisjes op onze auto af en ratelt in razend tempo op wat er allemaal besteld kan worden: '*Tacos, quesadillas, enchilladas, mole, coca, seven up.*' Onvermijdelijk kiezen wij het stalletje uit dat het meest armoedig oogt: vier wiebelende tafeltjes onder een afdakje van tentzeil. Moeder kookt op een houtskoolvuurtje, de jongste dochter dient op, de zoon zorgt voor het drinken en de oudste dochter is de levende menukaart. *Jeroen* schrijft: 'We waren de enige klanten, dus dat was wel een voordeel.'

Geheimzinnig pakje

Inge en ik bestellen een biertje. Dat hadden we niet moeten doen, want er is geen bier. Dat wil zeggen: er mag eigenlijk geen bier geschonken worden. Dat wil zeggen: er kan alleen bier geserveerd worden in ondoorzichtige mokken, zodat de burens niet kunnen zien wat er gedronken wordt. En het bier moet natuurlijk eerst ergens georganiseerd worden. Niks mag maar alles kan — *no hay reglas fijas*.

We proberen onze fout nog goed te maken: als er geen bier is willen we ook wel coca-cola. Maar eens besteld blijft besteld, het zou de eer van onze gastvrouw te na zijn nu niet voor bier te zorgen. De zoon wordt erop uitgestuurd om ergens bier te gaan kopen. Na korte tijd komt hij met een geheimzinnig pakje te-

rug. Onder tafel wordt uit het pakje voorzichtig een flesje gehaald, open gemaakt en leeggeschonken — de dochter houdt ondertussen in de gaten of de concurrentie het niet ziet.

Hemdsmouwen

We zitten in een busstation in Mazatlan, een kustplaats in het westen. We willen naar Los Mochis reizen, enkele honderden kilometers noordelijker. Het is tien uur 's ochtends, voor het loket staat een lange rij. Na een half uurtje is de *queue* een flink eind opgeschoten. Dan stopt de kaartverkoop: de bus die om elf uur vertrekt zit vol. De bus die om twaalf uur zou vertrekken is helaas uitgevallen. Het loket gaat weer open om half een.

Om kwart over twaalf ga ik weer naar het loket — een beetje te vroeg want ik wil zeker zijn van een kaartje. Er staan al drie andere mensen voor mij. De lokettist toont zijn macht: om half een precies rolt hij omstandig zijn hemdsmouwen op, om vijf over half een begint hij een praatje met het meisje dat naast hem kaartjes voor een ander traject verkoopt, om kwart voor een loopt hij naar achteren om een biertje te drinken, om een uur rekt hij zich ongegeneerd uit en om tien over een zegt hij dat het nog wel even kan duren voor de kaartverkoop begint. Inderdaad: de bus van een uur is vertraagd. Achter mij staat dan al een flinke rij, en niemand loopt daaruit weg want niemand wil zijn plaats verliezen.

Om kwart voor twee ontstaat er weer beweging achter het loket. De bus die om een uur had moeten vertrekken is inmiddels gearriveerd. Nu worden er lijsten ingevuld ter voorbereiding van de eigenlijke kaartverkoop. Vervolgens telt de lokettist een enorme stapel bankbiljetten na — hij moet straks toch wisselgeld hebben? Voor alle zekerheid telt hij nog maar eens opnieuw. Dan moeten alle buskaartjes nog gestempeld worden. Om tien over twee kan ik plaatsbewijzen kopen, om kwart voor drie stappen we in. Al die tijd heeft niemand zich kwaad gemaakt of tekenen van ongeduld vertoond — de tijd is gevlogen.

Voor de bus vertrekt stapt er een middelbare man in. Hij heeft een doktersrekening en een briefje van het ziekenhuis bij zich: zijn vrouw moet geopereerd worden. De schriftelijke bewijzen van zijn ellende worden naar achteren doorgegeven. Vervolgens loopt de man de banken langs om de goede gaven in ontvangst te nemen. Niemand weigert hem iets.

Ik lees de laatste pagina van het dagboek van *Jeroen*: 'De volgende dag lagen we aan het strand, dat was heel leuk. Die avond, na uren wachten, vertrokken we naar Brussel. We hadden leek het wel de beste plaatsen van het vliegtuig, we hadden heel veel ruimte. We vlogen 's nachts en ik heb bijna de hele reis geslapen, dus voor mij leek het een klein reisje. Toen we in Brussel aankwamen was het zestien graden en regende het. Mooie aankomst dus. Na de koffers te hebben opgehaald en wat gedronken te hebben namen we de trein naar Amsterdam, en waren we thuis. Caramba! □

Straatleven

Tip

Brazilië

Er wordt niet opdringerig gebedeld. Met het equivalent van vijftig cent of een gulden is een bedelaar zeer tevreden. Spullen die op straat te koop worden aangeboden zijn niet altijd goedkoper dan in bijvoorbeeld warenhuizen. Afdingen is gewoon. Wees voorzichtig met eetkraampjes op straat: hygiëne is soms ver te zoeken. Geld wisselen op straat is riskant, maar voor de deur van een groot hotel gaat het nog; geldwisselaars willen zelf ook geen problemen.

Colombia

Het leven speelt zich grotendeels op straat af. Er bestaat een levendige straathandel in van alles, waarop men tien tot dertig procent kan afdingen. Ook in winkels is dat niet ongebruikelijk. Bij het aanbieden van allerlei diensten is het goed van tevoren een prijs te bedingen. Om schoenpoetsers van het lijf te houden draagt men tennisschoenen. Het steeds groeiende leger bedelaars bedien je met een muntstukje uit de broekzak bestemd voor het losse geld. Lotenverkopers, smaragdhandelaars en pseudopolitieagenten die willen controleren of je wel genoeg geld bij je hebt, moet je negeren.

Armoede

De armoede overvalt iedereen die India bezoekt. Het is vaak erger dan je je had voorgesteld. Moet je nu wel of niet wat aan de bedelaars geven? In de grote steden zijn bedelaarsbendes actief die er niet voor terugdeinzen kinderen te verminken omdat ze dan beter in de markt liggen. Door te geven houd je die ellende in stand. Maar het is onmogelijk om armoede te onderscheiden van uit armoede geboren misdaad en je moet keihard zijn wil je zonder blikken of blozen langs alle zielige gezichten kunnen lopen. Trouwens de Indiërs zijn zelf gewend aan de bedelaars te geven. Als je iets geeft is een roepie veel. De koopkracht van een roepie is gelijk – zo niet meer – aan die van de gulden.

Kenia

Bedelaars en ook vrij rondlopende dorpsgekken horen bij het straatbeeld. Vooral lichamelijke

misvormde bedelaars en vrouwen met kinderen zijn geheel afhankelijk van de goedgevigens. Anderzijds lijkt bedelen in bijvoorbeeld Nairobi ook ten dele een handel geworden, met speciale bars waar aan het einde van de dag de bedelaars hun opbrengsten opdrinken. Een groot deel van de commerciële activiteit speelt zich af op straat. Afdingen is hier een absolute noodzaak. De aanvankelijke vraagprijs is zeker het dubbele, de toerist betaalt per definitie meer dan een inwoner. Schoenpoetsers zijn veelal vrolijk en een goede bron voor informatie.

Mexico (en Latijns-Amerika)

De economische crisis heeft miljoenen mensen het 'informele circuit' ingejaagd. De straathandel bloeit dan ook als nooit tevoren. Vaak zijn daarbij heel jonge kinderen ingeschakeld. Buitenlanders kunnen de ambulante voed-

sel-, limonade- en ijsverkopers om gezondheidsredenen beter mijden. In de meeste grote steden bieden legioenen mensen hun – vaak onnodige – diensten aan (koffer sjouwen, auto bewaken, autoruiten wassen) of vragen rechtstreeks om geld. Bedelaars en zwervkinderen zijn er veel meer dan vroeger. Op straat ligt soms zoveel menselijke ellende uitgestald dat ook de principieelste tegenstanders van het geven van aalmoezen naar de beurs tasten.

Snuisterijen

In geheel Afrika staan de Senegalezen bekend als handelaren die vooral van toeristen 'nee' nauwelijks accepteren. Zeker in Dakar zal men regelmatig aangeklampt worden met allerlei snuisterijen. Als je geen belangstelling hebt zet je blik dan op oneindig en discussieer niet verder want zolang je blijft praten, nee zeggen, bestaat er contact en dus de kans iets

te verkopen. Wil je wel iets kopen: de vraagprijs ligt, zeker voor toeristen, ongeveer drie à vier keer zo hoog als de echte prijs. De straathandel beperkt zich tot Dakar. Schoenpoetsers krijgen honderd franc CFA, fooien zijn geen algemeen gebruik.

Bedelaars vormen een apart verhaal: Dakar kent er duizenden op alle hoeken van de straten, bij verkeerslichten, voor cafés enz. Hen wat toe te schuiven is een zeer persoonlijke zaak waarin nauwelijks advies is te geven. Bedenk echter; gaven aan bedelaars zijn niet verplicht.

Opdringerig

Overal in Thailand is straathandel, hoewel de overheid er steeds meer tegen optreedt. Afdingen op de prijs is in tegenstelling tot souvenirwinkels minder gebruikelijk. Bedelaars zijn zelden agressief. Ze zitten behalve in enkele toeristische centra er niet om rijk te worden; met een paar baht zullen ze blij zijn. Schoenpoetsers komt men weinig tegen, wel veel kinderen die bloemen verkopen. Het opdringerige gedrag van figuren die u in toeristische centra aanspreken om hun diensten aan te bieden kan het beste genegeerd worden.

Dumpkleding

Turkije heeft met de landen in de derde wereld gemeen dat velen een inkomen proberen te verdienen in de straathandel. Sinds kort is er een nieuw fenomeen aan deze markt toegevoegd. Nu het accent van de Turkse economie op de groei van de export ligt en met name de textielsector zich gigantisch heeft ontwikkeld, kan men de overgebleven confectiegoederen van bijvoorbeeld C&A en andere kledinggiganten nu op de dumpmarkt in Turkije kopen. De straathandel is vaak een aanvulling op het gezinsinkomen. Jonge tot zeer jonge jongens (meisjes behoren zich niet zo in het openbaar te manifesteren) werken na en voor schooltijd en tijdens de vakanties als schoenpoetsers of als broodjesverkoper. Voor de kinderen die door geldgebrek niet naar school kunnen, zijn er vaak alleen in deze sector mogelijkheden om geld te verdienen. Bedelen wordt eveneens gedaan in Turkije, al hoewel niet overvloedig. De meeste bedelaars zijn oude of gehandicapte mensen en soms jonge vrouwen met kinderen. Vooral op vrijdag – de zondag voor de islamieten – zitten er rondom de moskee bedelaars.

Neem de tijd

Siësta

Brazilianen staan niet bekend om hun punctualiteit. Haast is dan ook een voorbode van ergernis. Openings tijden. Winkels: ma t/m za 9-18 uur. Shoppingcentra: ma t/m vrij 9-22 uur, za tot ongeveer 13.30 uur. Sommige lanchonetes (lunchrestaurants met een buffet) zijn 24 uur per dag open, bij de meeste kun je ook op zondag terecht. Gangbare eettijden in restaurants: lunch: 11-15 uur. Diner: 19-24 uur. Restaurants zijn in het algemeen tot maximaal één uur 's nachts open. Siësta houdt men in Brazilië niet, behoudens op enkele plaatsen in het zuiden zoals Porto Alegre. Argentijnen doen een masse een middagdutje.

Geduld

Het leven in Colombia verloopt trager dan in Nederland. Geduld is dan ook een schone zaak vooral als het gaat om formaliteiten, die wel eens tijd in beslag nemen, het wisselen van travellercheques bijvoorbeeld. (Neem ook wat cash dollars mee, die je overal wel voor pesos kunt inwisselen.) De banken sluiten om 15 uur. De winkeltijden zijn in de stad van ongeveer 9.30-12 en van 14-19 uur. In Colombia wordt geen siësta gehouden, maar is de Almuerzo (middagmaaltijd) van 12 tot 14 uur een belangrijk moment van de dag waaraan men zich graag houdt. Overigens komt het met de Colombiaanse stiptheid niet op een halfuurtje, maar dat is in Nederland tegenwoordig al niet veel beter!

Morgen

Als de Indiërs je vragen tien minuten te wachten, bedoelen ze daarmee evengoed een uur of zoveel meer. In India kan alles ook morgen en heeft niets haast, zeker niet waar het de wensen van een vreemde betreft. Winkels zijn dagelijks open tussen tien en zeven. De lunch is heilig en legt al het werk resoluut plat. Ook al heb je twee uur in een rij gestaan, als het lunch-uur nadert gaat het loket onverbiddelijk voor je neus dicht. Kenmerkend voor het Indiase tijdsbegrip is dat het hindivoord voor morgen en gisteren (in ieder geval niet nu!) hetzelfde is: *kal*.

Swahiliklok

Afrikaanse tijd is minder strikt dan de Europese. 'Wij hebben nog de tijd', zeggen de Afrikanen. Ontsteek niet in woede wanneer iemand 45 minuten te laat is voor een afspraak, je wordt dan toch niet begrepen. 'Gewone' winkels sluiten om zes uur. Eenvoudige 'kiosken' en 'hoteli's', waar kan worden gegeten, thee genuttigd, en waar sigaretten, suiker, brood en maïsmeel te koop zijn, sluiten veel later in de avond. Kenianen nuttigen, indien mogelijk, twee zware maaltijden per dag, de laatste rond negen uur. De Swahili-klok kent twee rondes van twaalf uur per dag, zeven uur 's ochtends is het één uur, zes uur 's avonds twaalf uur.

Mexico

De tijd is bijna overal in Latijns-Amerika een zeer rekkelijk begrip. Mexico spant op dat punt de kroon. Afspraken zijn dan ook een stuk gemakkelijker te maken dan na te komen. In Paraguay en andere landen waar de siësta in ere wordt gehouden staat 's middags het leven stil. De winkels gaan 's ochtends soms pas laat open, maar 's avonds gaan ze meestal pas laat dicht. Banken en regeringskantoren zijn vaak alleen 's ochtends open.

Senegal

Tussen 12 en 3 uur is alles geslo-

ten en wat afspraken en bezoeken aan instanties betreft is het raadzaam daar de ochtend voor te nemen omdat er dan meer kans is dat iedereen aanwezig is. De meeste winkels openen om 9 uur tot 12 en van 15 tot 18 uur. De Maure echter, een soort uitgebreide winkel van Sinkel die in meerderheid worden gedreven door Mauretaniërs, zijn veelal tot na middernacht geopend. Lunch op normale tijd, diner naar Frans gebruik vanaf acht uur, half negen.

Thailand

Na aankomst in Bangkok kan door een Jetlag het tijdsbegrip vervaagd zijn. De beste remedie is zich zo snel mogelijk aan het Thaise leefritme aan te passen. In de provincie staat men vroeg op (6 uur) en gaat men vroeg naar bed (22 uur). De maaltijden worden ongeveer op de tijden als bij ons gebruikt. Banken en overheidsinstellingen zijn doorgaans van 9 tot 15.30 geopend. De meeste musea zijn op maandag en dinsdag gesloten. Eethuisjes en winkels voor allerhande gebruiksartikelen zijn vaak tot laat in de avond geopend. Wanneer men een afspraak met een Thai heeft is het niet ongewoon dat deze veel te vroeg, veel te laat of in het geheel niet komt opdagen.

Turkije

In tegenstelling tot het buurland

Griekenland kennen de Turken geen siësta. Openbare instellingen zijn tussen de middag alleen gedurende de lunchpauze gesloten. De normale openingstijden zijn vanaf negen uur tot twaalf uur 's morgens en van half twee tot vijf uur 's middags. De postkantoren daarentegen – tenminste de plaatselijke hoofdkantoren – zijn vaak 24 uur per dag geopend. Men kan dan opbellen, postzegels kopen en als er geld genoeg in kas is een cheque verzilveren. Sommige buurtkruideniers zijn eveneens vaak 's avonds geopend.

In de steden sluiten de winkels om zeven uur en zijn ze op zondag gesloten. De Turken eten 's avonds over het algemeen niet voor acht uur. Men eet zowel 's middags als 's avonds warm. Toch zijn er veel restaurants waar men gedurende de gehele dag terecht kan.

Tijd is niet zo belangrijk. Dat laatste geldt niet als het afspraken betreft. Hoewel het leven niet zo van minuut tot minuut is geregeld, wordt het toch wel als beleefd ervaren als men zich aan een afspraak houdt. Desondanks beschikt men in Turkije heel gemakkelijk over andermans tijd. Met uitzondering van het verkeer raakt de gemiddelde Turk nauwelijks geïrriteerd als hij lange tijd ergens voor of op moet wachten. Altijd ontmoet men wel iemand om mee te praten.

De wildparken in Afrika verdwijnen

Kenia is wereldberoemd om zijn wildparken. Er zijn echter steeds minder wilde dieren te vinden. En steeds meer toeristen. De dieren trekken verstoord naar naburige landen of, nog erger, ze worden gestroopt. Een uiterst somber beeld. De conclusie van correspondent Koert Lindijer ligt er niet om: de kans is groot dat er na het jaar 2000 geen wilde dieren meer in Afrika zijn.

Koert Lindijer

De gids tuurt langs de horizon over de savanne en ontwaart een groepje Volkswagenbusjes. Hij gebaart de chauffeur, die gas geeft en afstevent op zijn prooi. De toeristen in het busje beginnen hun belichtingsmeters in te stellen, wat hun moeilijk afgaat want de automobiel hobbelt als een wrattenzwijn. De chauffeur, wiens taak het is om zijn klanten bij zoveel mogelijk bijzondere wilde dieren te brengen, negeert de paden, rijdt dwars over de vlakte en scheurt door het struikgewas

rechtstreeks op de leeuwen af. Hij sluit zich aan bij de auto's die zich rond het groepje leeuwen hebben geformeerd. Als de leeuwen zich vijf minuten niet meer roeren druipt de eerste busjes af. Hun plaats wordt direct opgevuld door nieuwkomers. Dit is het beroemde wildpark de Masai Mara in Kenia anno 1987.

Kenia, het is een goed georganiseerd toeristenland. 'Alles is perfect geregeld. Hier in Kenia kun je niet meer zeggen: ik ga op safari en weet niet wanneer ik terugkom', zegt de eigenaar van een reisbureau in de hoofdstad Nairobi.

Het echte avontuur is er een beetje af. 'Je hebt nog wel enkele verstokte Britten die privé dergelijke safari's organiseren. Maar die zijn duur en ook bij hun is er 's avonds whisky on the rocks bij het kampvuur', vertelt de reisagent.

Voor de geharde Afrika-reiziger zijn veel van de Keniaanse wildparken eigenlijk niet zo leuk meer. Hij kan zich niet meer echt in de bush wanen; zo werden er bijvoorbeeld vorig jaar in Amboseli, aan de voet van de Kilimanjaro, zestig busjes gesignaleerd rond een geïrriteerde cheetah. Daarmee is niet gezegd dat een luxe vakantie in Kenia hoeft te lijken op een verblijf in bijvoorbeeld Spanje of Griekenland. De natuur is nog immer fascinerend.

Uiterst geheim

Toerisme is na koffie en thee de belangrijkste bron van inkomsten aan harde valuta voor Kenia. De regering is tolerant tegenover de toerist en de reisbureaus. Het overgrote deel van de bureaus is in buitenlandse handen. Van deze soepele houding, en het onvermo-

FOTO KARIN DONIA-NOTA

Steeds meer verstoorde wilde dieren trekken van de Masai Mara naar buurland Tanzania

tot de bedreigde diersoorten horen. De minister stond dus te liegen. Hij beschermde met de wilde dieren maar zijn corrupte ambtenaren.

Potentieopwekkend middel

In 1963 bezochten zeventigduizend toeristen Kenia, in 1986 een geschatte zeshonderdduizend. De reisebureaus willen de regering graag helpen bij het creëren van een nóg grotere toeristenmarkt, maar zij zeggen dat de *game-lodges* in de parken nu al vrijwel vol zijn. Dierenbeschermers adviseren om geen nieuwe hotels te bouwen in de parken. Een alternatief voor de wildparkbezoeker vormt buurland Tanzania. Steeds meer verstoorde wilde dieren trekken van de Masai Mara daar naar toe. Of de toeristen zullen volgen zal afhangen van de efficiëntie van de Tanzaniaanse autoriteiten in het opzetten van een infrastructuur. Voor de wat avontuurlijker ingestelde toerist zijn de Tanzaniaanse wildparken nu nog een paradijs.

Het grootste gevaar voor het voortbestaan van de pure natuur is het stropen en de landhonger van de zich snel vermenigvuldigende bevolking. In geheel Afrika liepen er in 1960 honderdduizend neushoorns rond, nu zesduizend. De slachtpartij gaat nog steeds door. In Kenia waren er in 1970 twintigduizend exemplaren, nu vijfhonderd; in Zambia in 1973 twaalfduizend, nu driehonderd. Een rhinohoorn brengt in Noord-Jemen en Azië gemakkelijk driehonderd dollar op. In deze landen koestert de mannelijke bevolking de hoorn als mannelijkheidssymbool of in poedervorm als een potentie-opwekkend middel.

Hongerige guerrillastrijders

De olifanten zijn hetzelfde lot beschoren. In 1985 werden er in Afrika rond de zestigduizend olifanten afgeslacht, waaronder in toenemende mate vrouwelijke en jonge exemplaren. In de ivoorindustrie gaat jaarlijks vijfhonderd miljoen dollar om.

De autoriteiten missen de mankracht – en soms de wilskracht – om de stropers te bestrijden. Een bijkomend probleem is de gewapende anarchie die in sommige delen van Afrika heerst. Corrupte regeringssoldaten of hongerige guerrillastrijders doen zich goed aan allerlei soorten wilde dieren.

Gedurende *Amins* bewind in Uganda liep de olifantenpopulatie terug van twintigduizend naar drieduizend. In Tsjad nam het aantal olifanten in zes jaar af van vijftienduizend naar drieduizend. Hoewel cijfers ontbreken is bekend dat de rebellen in Zuid-Soedan hun magen eveneens vullen met wilde dieren.

Wie in het begin van de jaren zeventig in Kenia van Nairobi naar Mombasa reed zag ongetwijfeld zijn pad kruisen door een groep olifanten. Die kans is nu heel gering. Als herinnering staat er langs de weg nog het waarschuwingsbord 'overstekende olifanten'. De toerist zag in de parken ook vrijwel zeker een neushoorn. Nu kan hij in het Meru-park aanschouwen hoe vier beschaafde neushoorns 24 uur per dag worden gehoed door verveelde wildwachters. De toerist kan maar beter snel zijn safari boeken naar de wilde dieren in Afrika. Na de eeuwwisseling zou het wel eens te laat kunnen zijn.

FOTO CASPER POOTJES

De cheeta ziet dagelijks zestig toeristenbusjes

gen van de overheid om effectieve controle uit te oefenen, wordt wel eens misbruik gemaakt.

In maart 1987 brak er een flinke rel uit toen bekend werd dat een groep Arabische sjeiks en prinses dagenlang met behulp van een Keniaas reisbureau en ambtenaren van het ministerie van Wildlife in het wildpark Masai Mara op wilde dieren had mogen schieten. Kenia kent sinds 1977 een jachtverbod. Tot ontsteltenis van de volksvertegenwoordigers en de Keniase Wildlife Society stelde de betrokken minister dat het hier om 'het oogsten van wilde dieren' ging, dat wil zeggen het afschieten van een bepaald diersoort wanneer deze zich te snel vermenigvuldigd.

Onduidelijk bleef waarom daarvoor Arabische sjeiks waren uitgenodigd als staatsgasten, waarom de slachtpartij in het uiterste geheim plaatsvond en waarom er eveneens was geschoten op een leeuw en een cheetah, die

Eten en drinken

Tip

Variëteit

Eten is in Brazilië relatief goedkoop, ook in restaurants. Het middagmaal is het belangrijkste; niet alle goedkope restaurantjes zijn 's avonds geopend. Goedkoop, gezond en veel voor tussen de middag: de vegetarische restaurants waar u voor drie gulden zelf mag opscheppen. Door het grote aantal immigranten zijn er in Brazilië ook veel Italiaanse, Japanse, Chinese en Duitse restaurants. Specialiteiten van het land: *feijoada* (rijst, bonen, vlees en maniokmeel) en de visgerechten uit Bahia (de streek rond Salvador). Kijk in het noordoosten van Brazilië een beetje uit met eten: men gebruikt daar vrij veel kruiden en de hygiëne is er minder dan in het zuiden. Probeer wat van de ongekennde variëteit aan fruit van Brazilië.

Vuurwater

Behalve het heerlijke kopje zwarte koffie (*tinto*), dat op elk moment van de dag wordt gedronken, is er over de Colombiaanse

keuken niet zo veel te vertellen. Voor zover de Colombiaan niet leeft op droge rijst en suikerwater

gebruikt hij twee of drie warme maaltijden per dag met veel vlees, rijst, aardappelen, bakbananen en ander zetmeel en weinig of geen groente. De typische gerechten zijn de bruinebonenschotel en de *ajiacó*, een maaltijdsoep van kip en aardappels. Het alternatief is een hamburger bij Wimpy of Burger-King of een snel kiprestaurant. Om de dorst te lessen zijn er, vooral in de tropische streken, allerlei heerlijke verse vruchtesappen *jugos*. Let erop dat die met schoon (gekookt) water zijn bereid, anders moet u de voorraad Norit of Inmodium aanspreken wegens darmklachten. De nationale borrel of *aguardiente* ('vuurwater') is trouwens goed om de maag alvast te wennen. Wijn is duur.

Darmklachten

Voedsel en drinken vormen de grootste vijanden van de toerist in India. Aan darmklachten – 'Delhibelly' – ontkomt vrijwel niemand, ook al neem je nog zoveel voorzorgsmaatregelen. Thee kun je altijd drinken omdat het gekookt is. Frisdranken van bekende Indiase merken zijn ook veilig. Kijk wel of de dop werkelijk vast op het flesje zit en niet nog los van een mislukte verkoopopening van de vorige dag. De Indiase keuken is voor sommigen een lekkernij, anderen komen na een

rondreis van een paar weken tot de conclusie dat de variatie bestaat uit meer of minder pepers en curry. Waar moet je eten? Kijk of de omgeving en het eethuisje redelijk schoon zijn en eet geen rauwe dingen en drink geen ongekookt water.

Met de handen

De voedselcultuur van Oost-Afrika is voor ons niet bijzonder. Het basisvoedsel is maïsmeel, dat wordt gegeten als een dikke kneedbare substantie met daarnaast een soepje waarin een paar stukjes vlees. Het met de handen eten is vermoedelijk het meest smakelijke van deze maaltijd. In Oeganda ontbreekt bij geen maaltijd de kookbanaan. Aan de kust is de keuken al gevarieerder door verse vis en de bereiding met kokosnot.

Een lekkernij is geroosterd vlees. In de steden zijn de Indiase curries zeer aantrekkelijk. Een typisch nationaal 'gerecht' is een kop gekookte thee met vette melk, veel suiker en specerijen. Gevoelige magen kunnen gewelddadig reageren op het niet altijd zuivere water uit de kraan.

Mexico (Latijs-Amerika)

Ieder land en vaak ook iedere regio heeft zijn eigen specialiteiten. Het volksvoedsel in Mexico en Midden-Amerika is bonen en *tortillas*, in Argentinië geroosterd rundvlees, in Chili bonen. Specialiteiten zijn bijvoorbeeld de *empanada* (gevuld deegpasteitje) in Chili, Argentinië en Bolivia, de *arepa* (maïsbroodje) in Venezuela, *mole poblano* (kip met chocoladesaus) en de *taco* (opgerolde tortilla met daarin vleesbrokjes) in Mexico. Chili heeft heerlijk zeefruit, de Boliviaanse maaltijd is overdadig, de Mexicaanse buitengewoon gekruid. Chili en Argentinië produceren wijn van topkwaliteit. De Middenamerikaanse en Caribische landen zijn grote producenten van rum. De lekkerste cocktails zijn de Peruaanse *pisco sour* en de Braziliaanse *caipirinha*.

Senegal

De nationale schotel is *tsjeboudienne*, rijst met vis; goedkoop en goed te verdragen voor de tere

De diarree gaat wel over

'Gebruik je verstand om gezond te blijven', is het devies van dr J. de Groot, verbonden aan het AMC en het Tropeninstituut. Drink geen water uit de kraan en melk, eet geen koude slaatjes, soep, opgewarmd eten of ijsjes uit stalletjes langs de weg. Het zijn de grote boosdoeners van darminfecties, de meest voorkomende ziektekwaa van toeristen in de derde wereld. Ga je op een terras wat drinken, probeer een dichte, volle fles op tafel te krijgen (vraag het heel vriendelijk). Eet goed doorbakken vlees en versgekookt eten, gebruik niet te veel en te vet voedsel.

Is de reis georganiseerd en verblijft men in de betere hotels, dan is de kans op ziekten kleiner dan wanneer je met een tentje het avontuur opzoekt. Diarree, dé toeristenziekte, verdwijnt meestal na een paar dagen. Een goed en onschuldig hulpmiddel erbij is Norit. Een absoluut paardemiddel is Immodium. Drink veel (slappe thee) en houdt een licht dieet. Neem ook aspirines, pleisters, Azaron en een flesje jodium mee. Als een kwaal na drie, vier dagen nog niet over

is, raadpleeg dan de lokale arts. Van de vier soorten malaria, is de malaria tropica het gevaarlijkst. Zonder tijdige behandeling kan men er in enkele dagen aan doodgaan. Slik regelmatig tijdens het verblijf anti-malariamiddelen (chloroquine). Draag 's avonds een lange broek en lange mouwen en slaap onder een muskietennet. Om de kans op cholera en andere typisch tropische ziekten zo klein mogelijk te maken zijn er vaccinaties. Bel voor informatie over de juiste prikken – sommige zijn verplicht, andere worden aangeraden – de vaccinatielij van het AMC: 020-5563900, minstens zes weken voor vertrek. Laat je goed en uitvoerig voorlichten over welke ziekte waar voorkomt. Ook de gemeentelijke Gezondheidsdienst is ervan op de hoogte!

Denk eraan dat aids daar een (dodelijke) geslachtsziekte is, voorkomend onder alle lagen van de bevolking, met name in tropisch Afrika onder prostituées. Ga niet met een vreemde vrouw of man naar bed!

Vreemde eend

maag van de westerling. Veel mensen drinken geen leidingwater maar uitsluitend flessen bronwater. Ze vergeten echter dat de groenten die ze eten wel in leidingwater (of erger) zijn gewassen. Op het platteland is vaak alleen maar putwater en dan is het raadzaam voor vertrek naar het platteland in de stad vast te wennen aan leidingwater en risico's op de koop toe te nemen. Dakar telt vele kleine Afrikaanse eet-huisjes, goedkoop, maar de hygiënische omstandigheden kunnen nog wel eens wat narigheid bezorgen en voedselvergiftiging is geen zeldzame zaak.

Thailand

Thaise gerechten zijn heerlijk maar vaak zeer heet. Vraag bij een zwakke maag daarom naar *mai pèt* (niet heet). Thais bier is zeer sterk en kan onaangename katers veroorzaken. Ijsblokjes waarmee dranken gekoeld worden zijn vaak van dubieuze kwaliteit. Hetzelfde geldt voor kraanwater. Gebakken sprinkhanen zijn niet zelden met pesticiden verontreinigd. Maar laat u niet afschrikken te pionieren in de Thaise keuken, want deze is een van de beste ter wereld.

Turkije

Het zakje met brood en de sinaasappel voor lunchtijd kent men hier niet. Als de instelling of het bedrijf waar men werkt niet over een eigen kantine beschikt, dan eet men tussen de middag met de collega's vaak even snel een hapje buiten de deur. Turkije kent een scala aan restaurants.

Goedkope en lekkere gerechten zijn bijvoorbeeld: *dönerkebab* (vlees dat aan een spies wordt gebraden en daarna flinterdun op speciaal brood wordt gesneden), allerlei gevulde gerechten zoals paprika's, tomaten, courgettes, geroosterde vis, garnalen en groenteschotels. Veel wordt in olijfolie bereid.

Koud drinken is uit den boze, zeker gedurende de hete maanden. Menige maagaandoening ontstaat hierdoor. Water kan men het beste in flessen kopen. Ook in restaurants moet men erom denken alleen water uit gesloten flessen te drinken.

In kleinere plaatsen is het goed daar te eten waar de lokale bevolking eet, ook al ziet het er niet altijd even gezellig uit. Het voordeel is dat daar de circulatie van het eten het grootst is, waardoor de spijzen niet te lang in bakken blijven broeien.

Beroving

Brazilianen behandelen hun toeristen in het algemeen zeer vriendelijk. De grootste kans om beroofd te worden loop je in Rio de Janeiro en Salvador da Bahia. Beruchte plekken in Rio: het strand en de stadsbus. Neem zo min mogelijk van waarde mee, draag liever geen horloge en laat het damestasje maar in het hotel. Mijd in Rio en Salvador stille straten achteraf en ga onder geen beding zomaar een sloppenwijk in. Als u toch beroofd wordt: ga geen discussie aan!

Colombia

De lange blonde slonzige Nederlander wordt al snel als toerist herkend en krijgt dan 'Hey you, gringo' te horen. Het beste antwoord hierop is: 'Soy holandés'. Een andere manier is je onopvallend ('net') te kleden.

Gezien de grote armoede is het logisch dat de toerist wordt gezien als een melkkoetje waaraan men zich graag vastklampt. Ofschoon de buitenlander altijd goed wordt behandeld is er voor Colombia een waarschuwing van kracht vanwege geweld en diefstal. Bestolen word je toch, maar probeer de schade te beperken. Loop niet opvallend met je foto-toestel, bewaar je papieren gescheiden van je geld, en je groot-en kleingeld apart. Hou je bagage altijd dicht bij je, ook in de bus. Reken er niet op dat de Nederlandse ambassade je helpt, want die heeft het te druk met andere zaken.

Krantesnippers

India kijkt niet meer vreemd op van toeristen. In de meest toeristische delen van het land (Agra, Varanasi, Kashmir, Rajasthan, Delhi) wordt de toerist makkelijk uitgebuit door handige, vliegenschluggen en gehaaiden operators die alles voor je willen regelen, maar vaak niet op de meest economische manier. Althans niet voor de toerist. Ga nooit in op een voorstel om geld te wisselen, want voor je het weet sta je letterlijk met een zak krantesnippers in je hand.

Afrika

Een toerist brengt harde valuta binnen en daarom heten de rege-

ringen hem welkom. De gemiddelde Afrikaan, speciaal op het platteland, ontvangt hem hartelijk omdat hij dat nu eenmaal met iedere reiziger doet. Vooral Tanzanianen zijn warme mensen. In Kenia is de toerist al meer handelsobject geworden en lastige verkopers behoren tot het dagelijkse straattoneel. De toerist doet er beter aan deze commerciële avances te negeren.

De sociaal ingestelde toerist koopt bij de mensen op het platteland zelf of zoekt in de steden naar winkels die opereren uit liefdadigheidsoverwegingen (artikelen verkopen gemaakt door bewoners uit de sloppenwijken bijvoorbeeld).

Een toerist dient er rekening mee te houden altijd gezien te worden als een wandelende goudmijn, onafhankelijk van het aantal gaten in zijn spijkerbroek. De aantrekkingskracht op eventuele misdadigers is er altijd. De Oost-Afrikaanse steden zijn niet gevaarlijker dan die in West-Europa.

Senegal

Alleen al het feit dat de toerist geld heeft om zich een retour Europa-Senegal aan te schaffen betekent dat hij 'rijk' is. Dat betekent vooral dat de straathandel de toerist als 'prooi' ziet. Op Place l'Indépendance bevinden zich alle luchtvaartmaatschappijen, reisbureaus e.d. Beroving van toeristen vindt vooral plaats in z.g. straathandel. Alhoewel Dakar geen criminaliteit kent zoals bijvoorbeeld Abidjan (Ivoorkust) of Lagos (Nigeria) kan men 's avonds het beste de donkere straten in het centrum mijden terwijl een bezoek aan de wijk Colobane in Dakar zowel overdag als 's nachts af te raden is.

Zeg dat je Nederlander bent en geen Fransman; het Franse neokolonialisme wordt de Fransen niet overal in dank afgenomen.

Thailand

De westerse toerist wordt in het algemeen gewaardeerd als een bewonderenswaardig maar vreemd wezen, en als een wandelende bos dollars. Berovingen zijn geen zeldzaamheden: zakkenrollerij in stadsbussen of het stelen van de bagage in een nacht-

bus of nachttrein. Bepaalde delen van Zuid-Thailand gelden als gangsterland.

Doorgaans wordt de westerling zeer vriendelijk bejegend, zij het uiterst oppervlakkig en stereotiep. Het verfijnde gedrag van de Thai kan snel omslaan wanneer hij dronken is. Zo'n situatie kan men het best mijden.

Fiere Turk

Gastvrijheid is een groot goed in Turkije. Veel Europeanen kennen de Turk als buitenlandse werknemer en zijn zichtbaar geschokt als ze kennismaken met de Turk in zijn eigen land. Zijn houding is niet langer ondergeschikt, maar fier. Hier is hij immers de heer en meester. Dat gedrag zal hij ook uitstralen naar met name de Europese bezoeker. Al direct na een kennismaking wordt men vaak voor thee, eten of zelfs een logeerpartij uitgenodigd. En het is natuurlijk de gastheer die verantwoordelijk is voor de kosten.

Als buitenlandse toerist is het in dergelijke situaties soms moeilijk om je houding te bepalen. Het is goed te bedenken dat je de Turken vaak een plezier doet door op hun uitnodiging in te gaan, maar dat je je eigen morele grenzen moet trekken tot hoever die gastvrijheid wordt doorgevoerd. De Turkse mensen zullen blijven aanbieden en het is aan jou om te bepalen tot in hoeverre je daar gebruik van wilt en kunt maken. Jij bent degene die uiteindelijk de streep moet trekken.

Europese vrouwen die alleen door Turkije reizen zullen nog sterker voorwerp van veel bekijks zijn dan de mannen. Naakt zonnen is niet verboden, maar levert wel een hoop publiek op. Datzelfde geldt voor enigszins blote kleding. Ook zal men herhaaldelijk door mannen en jongens worden aangesproken. Wie droomt er niet van een buitenlandse vriendin waardoor een hele nieuwe wereld zich voor je opent? Dit kan soms uiterst hinderlijk zijn, maar echt lastig wordt men zelden. Is dit wel het geval dan kan men gerust een beroep doen op de mensen in de omgeving voor hulp.

Tip

Hoe maakt u meer van uw vakantie

Er zijn mensen die zich niet voorbereiden op hun vakantie onder het motto: 'Dan is alles een verrassing.' En inderdaad, u kunt dan voor rare verrassingen komen te staan! U loopt het risico aan interessante zaken voorbij te gaan en u kunt onbewust mensen voor het hoofd stoten. Dat is vervelend voor hen en voor uzelf.

Buiten de folders van uw reisbureau of verkeersbureau zijn er de volgende bronnen van informatie:

■ Onmisbaar is een goede reisgids. Die zijn te verkrijgen bij de gespecialiseerde reisboekhandels.

■ Bibliotheken hebben vaak ook reisgidsen en andere landenboeken. Vraagt u ook naar de zogenaamde 'actuele documentatiemappen' (van bijvoorbeeld Novib of Koninklijk Instituut voor de Tropen), die van de meeste landen bestaan. Uw plaatselijke bibliotheek kan ze eventueel aanvragen.

■ Minder bekend zijn de uitgebreide collecties van universiteitsbibliotheken. Gaat u eens een middag snuffelen in de bibliotheek van de afdeling Antropologie of Geografie.

■ Voor bijna elk land bestaat een landencomité: een groep van mensen die, vaak door een reis, betrokken zijn geraakt bij de gebeurtenissen in een bepaald land. Zij zullen u graag informatie toesturen.

■ Ook in verschillende tijdschriften kunt u informatie over uw bestemming vinden: Uiteraard in het maandblad *onzeWereld* zelf, maar ook in *Reizen*, *Culturen* en *BijEEN*.

■ Het Tropenmuseum in Amsterdam organiseert jaarlijks voor elke grote bestemming een Informatiedag, de zogenaamde 'Reizigers Informeren Reizigers'-dagen (zie elders in dit magazine).

■ Naast het Tropenmuseum zijn er nog met name de Volkenkundige Musea waar u informatie over uw bestemming kunt vinden.

■ Er zijn centra in Nederland die informatie over landen en belangrijke items verzamelen, zoals BijEEN, Amnesty International en de Voorlichtingsdienst van het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking.

■ Let u verder op culturele evenementen en optredens. Er treden vaak gezelschappen uit derde-wereldlan-

FOTO: W. DE GROOT

den in Nederland op.

■ Bladert u tenslotte ook eens door de Consumenten-reisgids (op de bibliotheek). Als u van uw vakantie realistische verwachtingen heeft, is de kans op teleurstelling en irritatie kleiner.

Na de vakantie

Iedereen kent het nagenieten van de vakantie: de foto's, de verhalen, het herkennen van plekje op tv, etcetera. Hierbij kan de informatie die u voor de vakantie verzamelde opnieuw van dienst zijn. U zult deze nu met heel andere ogen lezen en andere zaken zullen u opvallen. Veel mensen maken er een gewoonte van om een dagboek bij te houden voor thuis. Het noteren van opvallende of onbegrijpelijke gebeurtenissen kan al een aanleiding zijn om thuis nog

eens het een en ander na te zoeken.

Er zijn verschillende organisaties waar men u uitleg kan geven: landencomités, organisaties van migranten, de Stichting Nederlandse Vrijwilligers etcetera. Als uw belangstelling voor het bezochte land of de derde wereld in het algemeen is gewekt, kunt u op verschillende manieren actief worden, variërend van een abonnement op *onzeWereld* tot lidmaatschap van een landencomité. Ook zou u kunnen helpen bij de voorbereiding van andere reizigers.

Bij de voorlichtingsdienst Ontwikkelingssamenwerking is de adreslijst 'Nederland en de derde wereld' verkrijgbaar. Hierin staan bijna alle organisaties vermeld die in Nederland op de een of andere manier met de derde wereld te maken hebben.

Stichting toerisme & Derde wereld

In 1986 werd de Stichting Toerisme & Derde Wereld opgericht om de vraag vanuit de derde wereld om andere vormen van toerisme te ondersteunen door aandacht te vragen voor de problemen met betrekking tot het toerisme. Daarnaast neemt de stichting initiatieven die gericht zijn op een betere voorbereiding van toeristen. Een van de initiatieven is de totstandkoming van een serie landenbrochures voor reizigers naar derde-wereldlanden. Inmiddels zijn in deze reeks, 'Te gast in...', drie deeltjes verschenen: India, Nepal en Thailand.

De inhoud bestaat uit praktische en achtergrondinformatie, met veel aandacht voor het dagelijks leven. Dat laatste gebeurt onder meer aan de hand van portretten van personen. Daarnaast informatie over hoe u als reiziger de gewoonten en gebruiken in het land kunt respecteren. De informatie biedt reizigers tevens een kijkje achter de schermen van het toerisme. Verder bevatten de bro-

chures reisverhalen en nuttige reisen voorbereidingstips. De Verwijzer tenslotte bevat een aantal nuttige adressen en interessante literatuursuggesties.

U kunt de brochures bestellen door overmaking van f 3,50 + f 1,75 portokosten op giro 2329340, ten name van Stichting Toerisme & Derde Wereld, Postbus 1504, 6501 BM Nijmegen, onder vermelding van de gewenste brochure. Tel. 080-22 14 17.

Stichting Retour

De Stichting Retour wil ervaringen verzamelen van toeristen die pas zijn teruggekeerd. Haar 'Handleiding voor verantwoord reizen' kan hierdoor regelmatig worden bijgesteld en aangevuld. Zo zal aan toeristen, als vervolg op de reis, de mogelijkheid geboden worden om ervaringen uit te wisselen waarvan de meest interessante worden verzameld en gebundeld in publikaties van de stichting. Deze zullen rond verschillende thema's samengesteld worden.

Stichting Retour, Sint Stephanusstr. 62, 6512 HW Nijmegen.

Adressen

Amnesty International
Keizersgracht 620
1017 ER AMSTERDAM
020-26 44 36

Bijeen
Postbus 750
5201 AT DEN BOSCH
073-21 89 70

Culturen
Openbaar Kunstbezit
Vondelstraat 120
1054 GS AMSTERDAM
020-85 45 11

KIT
Mauritskade 63
1092 AD AMSTERDAM
020-568 8482

Novib
Amaliastraat 7
2514 JC DEN HAAG
070-42 16 21

onzeWereld
Kloveniersburgwal 23
1011 JV AMSTERDAM
020-551 8555

Reizen
Wassenaarseweg 220
2596 EC DEN HAAG
070-26 44 26

Stichting Toerisme en Derde Wereld
Tweede Walstraat 89
6511 LR NIJMEGEN
080-22 14 17

Voorlichtingsdienst Ontwikkelingssamenwerking (DVL/OS) van het Ministerie van BuZa
Postbus 20061
2500 EB DEN HAAG
070-48 64 86

Doe de lezers van onze Wereld de groeten...

Wie verre reizen doet kan veel verhalen. Maar helaas hebben de prachtigste observaties op vaak even treffende ansichtkaarten meestal maar een klein bereik.

Stuur daarom ook een vakantiegroet naar de redactie van onze Wereld (adres zie colofon op pag. 3). De tien meest originele vakantiegroeten publiceren wij in het decembernummer 1988 van onze Wereld. De groeten moeten zo kort zijn dat ze achterop een ansichtkaart passen. We beoordelen ze op de vraag of ze op persoonlijke wijze iets origineels over de derde wereld of over uw ervaringen tijdens uw reis vertellen. Iets dat de moeite waard is om de honderdduizend lezers van onze Wereld er deelgenoot van te maken.

De auteurs van de uitverkoren groeten winnen een tegoedbon ter waarde van f 75,-, te besteden aan artikelen of publikaties uit de Novib-najaarscatalogus 1988.

